

Ömt älskade
Eva Charlotta

Fragment ur en brevsamling

INGRID VIKSTRÖM

Detta är berättelsen om en man och hans dotterdotter och deras ömsesidiga kärlek. Den visar sig i deras brevväxling, som pågick från den dag de inte längre kom att leva under samma tak.

Mannen var soldaten Magnus Skön i Attsjö och dotterdottern min mormor, Eva Charlotta.

Förord

I gamla födelseböcker stöter man ofta på beteckningen ”oäkta” för de barn, som fötts utan att föräldrarna var gifta eller trolovade. Det ansågs vara en skam att föda ett oäkta barn, och dessutom blev livet hårt för den mor som ensam skulle försörja det. Var det en piga som blev gravid, hade bonden rätt att halvera hennes lön, eller helt enkelt avskeda henne. Om den ensamma modern omöjligt kunde försörja sig och barnet blev de omhändertagna, vilket ibland betydde att de placerades på socknens fattiggård, där barnen fick växa upp bland gamla och dementa människor. Barnets far uppgavs ofta vara okänd och modern behövde inte uppge hans namn. I vissa fall hade fadern erkänt faderskapet och det hänvisades då till den sida i församlingsboken där han var upptagen. En tid fanns en lag som tillät att även modern fick förbli anonym. Direkt efter födseln togs då barnet från henne och placerades i fosterhem eller barnhem för att senare adopteras av något barnlöst par.

Att födas som ett ”oäkting” innebar ofta att barnet fick höra att det var en ”horunge” och kände sig mindre värd.

Trots att min mormor en gång kom till världen som det oäkta barnet Eva Charlotta, blev hennes liv mycket lyckligare än de flesta andra barns i samma situation. Det berodde nog på den kärleksfulla uppväxt hon fick hos sina morföräldrar. Men beteckningen ”oäkta” hade hon svårt att frigöra sig från. ”Gift er flickor!”, var hennes uppmaning till barnens döttrar och hon älskade att gå på bröllop.

Mormor berättade inte mycket om sin far. Hon talade inte om vad han hette och inte att hon träffat honom. Hennes barn fick veta att han emigrerat till Amerika och att han velat ha ett foto av henne, som togs när hon var 12 år och att han ville att hon också skulle emigrera till Amerika.

Eva och hennes familj

Min mormor Eva föddes på soldattorpet Skönstorp, även kallat Södratorp, i Attsjö by, Furuby socken den 15 februari 1873. Hennes liv kunde väl knappast haft en sämre start. Modern, den 23-åriga pigan Lovisa Skön, var ogift och fattig. Det var vid denna tid en stor skam att föda ett så kallat ”oäkta” barn och det var skamligt att vara ”oäkting”. Ingen kommer någonsin att få veta vilka känslor Lovisa hyste för barnets far eller han för henne. Man kan bara fantisera om, varför han inte gifte sig med Lovisa utan bara några månader efter dotterns födelse emigrerade till Amerika.

Lovisa Matilda Skön var, liksom dottern, född på Skönstorp. Hon hade två äldre systrar, Anna Catharina och Charlotta och två yngre bröder, Johan och Frans. Dessutom hade två bröder dött som helt späda. Som artonåring utvandrade Lovisa till Danmark. Därefter arbetade hon, liksom systemen Charlotta, en tid i Tyskland. Båda återvände därifrån 1871. Charlotta emigrerade senare till Amerika, men Lovisa stannade i Furuby.

Lovisas far och Evas morfar, Magnus Nilsson Skön, kom att spela en betydande roll i sin dotterdotters liv. Själv var han son till soldaten Nils Zachrisson Rök, som var bosatt på ett soldattorp under Rottne Håkansgård i grannsocknen Söraby. Magnus gick i skräddarlära, men blev också, liksom fadern, soldat. När han år 1842 övertog Skönstorp i Attsjö, övertog han också, som brukligt var, sin företrädare Fredrik Sköns soldatnamn.

Magnus Nilsson Rök blev Magnus Nilsson Skön. Året därpå, 1843, gifte sig Magnus med den åtta år äldre Lisa Stina Eriksson. Under åren som följde, var Magnus ofta utkommenderad.

Så här berättar han själv:

1842 blef jag soldat, 1843 och 1844 exerade rekryt, 1845 i Malmö från den 4 januari till i slut af mai, 1848 i Malmö igen när tysken och dansken krigade. 1850 i Tyskland vid varje resa hade vi 3 puns tyngd att bära som det inte fanns några jernvegar på den tiden. 1854 på gottlan ifrån Mars till Mai 1860 på banarpahed som ligger ner vid lanskrona sedan 1865 på komdering i Malmö igen.

Hustrun Lisa Stina var i hela sitt liv varmt religiös, och detta satte sin prägel på det enkla hemmet. Magnus, som i unga år inte sagt nej till de världsliga nöjen som bjöds och gärna tagit en sup ibland, smittades så småningom av hustruns religiositet.

När Eva skulle komma till världen, flyttade Lovisa hem till föräldrarna på soldatorpet. Lisa Stina var då 60 år, Magnus bara 52, men hans soldatskyldigheter upphörde detta år, och den 1 oktober blev den 18-årige sonen Johan hans efterträdare. Magnus' civila yrke var skraddare. Han titulerades häradskraddare, eftersom hans arbetsfält omfattade hela häradet, inte bara byn eller socknen, som i by- eller sockenskraddarens fall.

Uppväxten

Det förhatliga ordet "oäkta" präntades in efter Evas namn i husförhörslängden och glömdes inte bort, när denna skrevs om vart femte år, eller när familjen flyttade. Det var nog viktigt att Lovisa så snart som möjligt blev "bortgift".

Den 29 mars 1874 gifte sig två par i brudarnas hem, soldatorpet Södratorp. Lovisa med den två år yngre sadelmakaren Nils Petter Söder och systemen Charlotta med Karl Magnusson från Östra Torsås.

Samma år lämnades soldatorpet över till den nye soldaten, Evas morbror Johan Skön, som ännu var ogift.

Magnus, Lisa Stina, deras yngste son Frans och den ettåriga Eva fick flytta till torpet Nyborg, också det under Attsjö Södregård. Ägaren till gården var skyldig att hålla soldaten med husrum även efter pensioneringen.

Charlotta och Karl delade Skönstorp med Johan i tre år och även en tid efter att han gift sig 1877. Dessutom var Charlottas syster Anna Catharina piga där, när hon avled i september 1876. Under tiden hade Charlotta fött två barn. Sitt nya hem fick hennes familj i torpet Källelycke.

Eva hade ett mycket varmt och tryggt hem hos morföräldrarna, där hon lär ha vistats den mesta tiden under sin uppväxt. Hon föddes när deras egna barn var stora nog att försörja sig själva och hon blev dem kärare än något av dem. Tidvis bodde dock Eva hos modern och styvfadern. Sitt efternamn, Nilsson, fick hon efter honom. Nils Petter hyste nog inga varma känslor för sin styvdotter. Det hände att Eva ibland fick en spark av honom. Om Magnus Skön då var i närheten, försvarade han sin skyddsling och hutade åt mågen med orden: ”*Du rör inte flecka!* ”

Lovisa födde ytterligare åtta barn. Familjen hade det ofta mycket fattigt. Det blev inte bättre av att Nils Petter gärna sökte tröst i flaskan. Familjen flyttade flera gånger mellan olika torp i Attsjö. 1890 lämnade de Furuby för att bosätta sig i grannsocknen Dädesjö.

Vem var han Evas okände far?

När jag, flera år efter mormors död, började intressera mig för släktforskning och frågade min mamma, vad hon visste om sin morfar, hade hon inte mycket att tillföra. Hon hade hört att han lyckats få ett gott liv i sitt nya hemland, till och med blivit politiker, kanske rent av guvernör och att han sagt sig vilja att Eva en gång skulle flytta till honom. När Eva var tolv år hade hon blivit fotograferad för att hennes far bett om ett foto.

Mamma kände inte till hans namn, men hon hade ett minne av att mormor i tidningen hade läst att han var död. Hon mindes att mormor grät och att morfar lade armen om henne för att trösta. Mamma, som var född 1905, uppskattade att hon då var i tioårsåldern.

Så en dag, troligen i början av 1970-talet, fick gåtan sin lösning. Min ena mosters make var skogvaktare och besökte vid ett tillfälle Bengt Nilsson, den dåvarande ägaren till Attsjö Södregård. Han bjöds på kaffe och nämnde att hans svärmor var född i Attsjö. Bengt och hans fru Ruth förstod vem hon var och hämtade ett nära hundra år gammalt brev, som de hittat och som blivit bevarat. Det var ställt till Bengts farfar och lod:

Minneapolis den 22 nov. 1879

Min goda Petter Johansson

Du torde vara snäl och ursekta att en gamal vän gör dig lite besvär. Jag inlägar en vexel på 15 kronor som Jag önskar du är god och tar utt och gifvar peningarna till gamle Sjon för att använda till kläder för den lela fleckan som han har. Jag har ecke tillfälle att skriva mer den gången när du har fått peningarna så war god och skrif ett par rader så jag får weta om de har gått fram så skal Jag sedan skrifva till dig och beräta något om Amerika. Jag kan hälsa dig från båda mina bröder. De befena sig wäl.

Men först och sist warder du hälsad från en Ringa vän.

J.E.Holmberg

*min adres är John E. Holmberg
1 St A 1907 Minneapolis Minn
Nort Amerika ursekta slarvet*

Jag hade nu den uppgift jag saknat, den okände faderns namn. Mitt arbete som lärare, med lång sommarledighet, gav möjlighet att tillsammans med mina barn vistas en hel del av den tiden hos mina föräldrar i Småland. Släktforskning hade inte hunnit bli lika populär som den numera är och man kunde inte hämta uppgifter på internet, så som nu ofta sker. Folkbiblioteken tillhandahöll dock läsapparater och filmade kyrkböcker för den egna bygden. Behövde man uppgifter från andra delar av Sverige, kunde man låna filmer.

Vissa uppgifter fick jag genom att ringa pastorsexpeditioner och jag blev alltid mycket trevligt bemött. Jag minns bland annat en präst i en smålandssocken som förutom fakta förmedlade en rolig historia om den person jag frågade efter.

Snart kunde jag konstatera att Johan Elofs uppväxt var minst lika fattig som Lovisas. Hans föräldrar hade ofta flyttat mellan olika gårdar i Furuby och Gårdsby socknar. De tycks dock ha ägt gårdarna de brukade, men när fadern dog 1863, förmådde inte änkan behålla den gård som de då ägde. Hon och de yngsta barnen fick som "inhyses" ändå bo kvar på gården i flera år. Johan Elof var knappt 13 år och hans två bröder var 6 och 4 år gamla när de blev faderlösa. De tre systrarna, i åldrarna 16 till 20 år, hade lämnat hemmet och tjänade sitt uppehälle som pigor.

Samma år som Johan Elof konfirmerades, våren 1865, fick han arbete som dräng på Kårestads Björsagård. Den platsen hade han kvar fram till emigrationen, alltså i åtta år. Att en dräng eller piga stannade på samma gård så länge var synnerligen ovanligt. Det vanligaste var att de bytte arbetsgivare efter ett eller två år.

För Johan Elofs del finns vissa anteckningar i husförhörslängderna, t.ex. "*egen bok*" (katekes) och "*förser sig med lägenhet*". Det senare ska betyda ungefär "*klarar sig själv*" eller "*hankar sig fram*".

När dottern kom till världen var han 22 år gammal. Jag tror att han hade ambitioner och drömmar om att bli rik och aktad. Genom att behålla samma arbetsplats i flera år och vara sparsam hade han kommit nära sitt mål, att emigrera till Nordamerika. Med en familj att försörja skulle hans dröm om en framtid där spolieras.

Han tog ut arbetsbetyg den 14 juni 1873 och gav sig, tycks det, brådstörtat iväg. Jag har sökt honom i amerikabåtarnas passagerarlistor utan att hitta honom, varken som Johan Elof Gustafsson eller som John E. Holmberg, som blev hans amerikanska namn. I husförhörslängden från 1874 finns anteckningen "*flyttat till Amerika*" och på ett annat ställe "*säges vara i Amerika*". Först vid husförhöret 1876 antecknas han som "*utflyttad till N.Amerika*", vilket tyder på, att han först i efterhand begärt flyttningsbetyg.

Utvandrarnas Hus

De flesta fakta om min mormors far hämtade jag på Utvandrarnas Hus i Växjö. Det blev många resor de sex milen från hemmet i Älghult till Växjö och sedan efter några timmar hem igen.

Här hade jag tillgång till amerikanska längder, som hade en hel del likhet med de svenska. Jag kunde konstatera att också John Holmberg mötte svårigheter i sitt nya land. Han hade från barndomen varit van att arbeta hårt, och detta måste han fortsätta med, för att nå dit han ville. Han började som murarhantlangare och vid den tiden, när brevet skrevs till vännen i Attsjö, var han murare.

1875, två år efter emigrationen, gifte han sig med en svenska, Maria Hansdotter. Hon var född i Hovmantorp, bara 15 km från Johans Elofs tidigare arbetsplats. Om de var bekanta redan innan de lämnade Sverige, vet jag förstås inte och har inte heller funderat över. 1876 fick de en dotter, Jenny Mathilda. Två år senare, och i samband med andra dotterns födelse, dog hustrun. Barnet, Maria, blev bara två månader gammal.

Ibland har jag undrat över hur änkor och änklingar så snart efter sin makes/makas död var beredda att gifta om sig. Det var inte ovanligt att det skedde inom ett år. Snart förstod jag att detta var helt nödvändigt. Förälskelse och kärlek fick stå tillbaka. Änkan måste ha en försörjare och om hon varit gift med en bonde, krävdes att någon tog hand om gården. Änklingen måste i första hand ha någon som tog hand om hans moderlösa barn. 1879 var John E. Holmberg omgift med Charlotta Lundberg. Hon var född i Linköping och väntade redan deras första gemensamma barn.

Sheriffen

På Utvandrarnas Hus fanns inte bara filmade längder utan också mycket annat som behandlade utvandringen från Sverige. Jag tipsades om ett kartotek, där jag kunde söka en viss person för att sedan hänvisas till exempelvis böcker, där denne var omnämnd. Och jag ”fick napp”. Min anfader hade gjort avtryck i sitt nya hemland.

Han var omnämnd i Jubel-Album/Chicago 1893.

Där kunde jag läsa att ”*Holmberg efter några år som murare blev en av stadens ledande byggnadsentreprenörer, invald i statslegislaturen 1892, sheriff i Hennepin county 1894, har varit ledamot av styrelsen för Gustavus Adolphus College i St. Peter, Minnesota och senare verksam som byggnadsentreprenör i Denver, Colorado*”

I Minneapolis Minnen, en bok skriven av Alfred Söderström utgiven 1899 berättas om ”*John Elof Holmberg, son till en fattig farmare och en af de många smålänningar som på kort tid svingat sig upp till välstånd i vår goda stad*” och att han efter faderns död 1863 ”*som trettonårig yngling hade att börja försörja sig sjelf.*” och som ”*för att förbättra sin ekonomiska ställning for till Amerika 1873*”.

I The Swedish Element in Amerika från 1931 är Holmberg omnämnd som ”one time sheriff of Minneapolis.

I skrifterna fanns foton av Holmberg, ett på hans villa och ett på en hyresfastighet som han var ägare till.

Jag glömmer nog aldrig den förväntan jag kände under resan hem till Älghult när jag skulle få berätta för mamma: ”Jag har hittat din morfar och jag har foton på honom och hans hus.”

Mormors kartong

Mormor dog 1957. Hon hade då varit änka i nästan fyra år. Hennes barn delade upp de ägodelar hon hade kvar. De kom överens om att den äldsta systemen, Elin, skulle ta hand om kartongen med foton, brev och vykort samt ett fåtal minnessaker och så blev det.

Om hon läste några av breven, känner jag inte till. Efter några år bad hon min mamma Berta, som då var näst äldst, att ta hand om kartongen. Jag tror inte att min mamma heller gav sig tid att undersöka innehållet, men när jag kom hem visade hon mig den.

Jag fann en verklig ”guldgruva”. De flesta kuvert saknades, nästan inget brev var daterat. Men jag läste, skrev av vissa delar, satte breven i plastfickor och därefter i pärmar i den ordning i tiden som jag trodde att de skrivits. I dessa brev fanns min mormors hela liv. Min otroligt snälla mormors historia, som hon själv någon gång ska ha sagt att ”*Det är som en roman*”.

Där fanns allt: lycka, kärlek, glädje, sorg, fattigdom, försakelser, lidande...

Nog hade jag hört en hel del tidigare.

Mamma ville gärna berätta om sin egen uppväxt och jag lyssnade och insåg så småningom att det borde bevaras och spelas in. Därför har jag tre kassettband där jag intervjuar mamma och en hel del anteckningar.

Breven avslöjar

Eva hade träffat sin far. Om detta hade hon aldrig berättat, inte ens för sina barn. Kanske var det alltför smärtsamt. 1885, när hon var 12 år, var han på besök i Sverige. Det är morfar Magnus som avslöjar detta i ett brev skrivet många år senare:

...Jag får tala om för dig Eva att Johan Elof Holmberg bor i Wexiö mäd sin famelia har di berättat Om du träffade honom nu så vare du väl inte aldeles så bly som när vi var i Södregården Jag menes väl di dagar han geck och tegde men nu är det en stor man...

Jag förstår att det var vid det mötet som fadern fick fotot av henne. Därför hade hon fått uppleva något som var mycket ovanligt för den tidens fattiga barn.

Hon hade fotograferats och inför den märkliga händelsen hade den gamle skraddaren sytt en ny klänning till sin lilla skyddsling. ’Eva fick också ett foto av sin far.

Så fattig hade han varit, den faderlöse Johan, att han tvingats ut på vägarna och tigga för att hans mor, hans småbröder och han själv skulle överleva. Och därur hade hans beslutsamhet och strävan efter att bli rik och respekterad vuxit fram. Och han hade lyckats.

I de böcker jag läste på Utvandrarerna Hus fick jag veta att Holmberg besökt sin hembygd vid tre tillfällen. Vid den tiden, när han träffade sin äldsta dotter hos vännen Petter Johansson i Attsjö Södregård, fanns både hans yngre bröder och hans mor i Amerika.

Omkring denna kvinna, en av mina anmödrar, den fattiga änkan Lisa Jonasdatter, har mina tankar ofta kretsat. Tack vare sin framgångsrike son kunde hon, 60 år gammal, företa resan över Atlanten för att bosätta sig hos sina söner.

Jag har undrat om de någonsin träffats, min mormor Eva och hennes farmor, under de sex år som båda fanns i Furuby. Lisa blev 84 år gammal och jag hoppas att hon fick tjugofyra goda och bekymmersfria år tillsammans med sin kära familj.

Evas blyghet var troligen orsak till att hon aldrig fick någon riktig kontakt med sin far. Kanske hoppades de att det senare skulle lösa sig. Möjligen var det vid detta tillfälle det kom på tal att Eva en gång skulle flytta till Amerika. Både hon själv och morföräldrarna ska ha varit inställda på, att detta någon gång skulle ske.

Mer än en miljon svenskar kom att bli amerikaner och från det steniga och fattiga Småland var utflyttningen särskilt stor. De flesta föräldrar tvingades skiljas från något, ibland flera, av sina barn, för att aldrig mer återse dem.

Evas moster Charlotta, var ett av dem. När hon och maken flyttade från Skönstorp till Källeycke hade de två barn. Ytterligare tre hade fötts där och i maj månad 1885, samma år som Eva träffade sin far, emigrerade familjen till Nordamerika.

Skolgång och Husförhör

Under hela sin uppväxt var Eva i Husförhörsboken upptagen i moderns och styvfaderns familj. Hon lär dock ha bott hos sina morföräldrar större delen av den tiden. Uppgiften kommer från henne själv, men också från morfadern som i ett brev till henne skrev:
"... Älskade barn jag har knappast någon kärare för du var den sista jag hadde...."

Moderns familj bodde tidvis i Attsjö, i samma by som Evas morföräldrar, men de flyttade flera gånger mellan olika torp. Eva hade god kontakt med de åtta halvsyskonen, varav tre systrar kom att överleva henne.

Om Evas skolgång vet jag ingenting. På det så kallade "nätet" har jag fått uppgift om att:
"1842, när den allmänna folkskolan inrättades, fanns ingen skolplikt för barnen utan folkskolan medförde enbart en plikt för socknen att inrätta en skola."
"En läroplan infördes 1878 då folkskolan blev 6-årig" och att
"skolplikt för barnen infördes i och med 1882 års folkskolestadga."

Eva bör alltså ha gått sex år i skola, men terminerna var kortare än vad de senare blev.

Hennes morfar var både läs- och skrivkunnig, vilket soldater oftast var. Somliga av dem anlätades ibland som skollärare. Enligt Husförhörboken behärskade även hennes mormor, mor och styvfar läskonsten och vad som krävdes när det gällde utantilläsning och förståelse av innehållet i Luthers lilla katekes. Detta fick de uppvisa vid husförhören som hölls ute i byarna. Eva bevistade husförhöret första gången 1882. Hon var nio år gammal och kunde både läsa och ansågs förstå det hon läste. Även hennes sjuårige bror Klas var då läskunnig.

Genom Katekesen fick skolbarnen sin kristendomskunskapen. Förutom Tio Guds bud och bönen Fader Vår innehöll den många andra texter med utförliga förklaringar av innehållet och anvisningar hur människan borde leva. Katekesen var också deras läsebok.

Evas första pigplats.

Den 7 oktober 1890 tog Evas styvfar Nils Petter och hennes mor Lovisa ut flyttningsbetyg och lämnade Furuby. Familjens nya hem blev ett torp i grannsocknen Dädesjö.

Samtidigt blev Evas nya boplats Furuby Jöns Christers gård. Att detta var hennes första arbetsplats tror jag inte. Antagligen hade hon arbetat på gårdarna i närheten av barndomshemmet, medan hon tillbringat nätter och ledig tid hemma hos modern eller hos morföräldrarna. 17 år gammal var hon stor nog att ta ansvar för sig själv. Äntligen försvann den förhatliga benämningen "oäkta" i kyrkboken.

I mormors kartong hittade jag ett brev som berättade om denna, hennes första arbetsplats. Det visar också att hon, genom hela livet, haft kontakt med sin första husbondefamilj.

Brevet var daterat den 19 september 1955. Avsändaren hette Carl Pettersson och var son till hennes förste husbonde. Carl var född i mars 1882 och således åtta år gammal när Eva kom till gården. I många år hade han bott i Amerika, vilket märks på hans stavning, men på äldre dar hade han återvänt till Sverige. Så här börjar brevet:

Solhem den 19 sept. 1955

Ja goddag min Goda Wän från barndomen Fru Eva Isaksson! Jag fick spörja i går kväll att en Fru från Elghult hade varit o sökt mig o jag tråkigt nog inte råkade vara hemma. Ja vet Du jag vart rent ledsen att det inte ville hafva sig bättre.

För store tid vad det skulle varit högst intressant om jag fått se och språka med Eva som tjänte hos oss i Christers i min barndom. Har då inte annat än ett gott minne af Dig o att jag alltid tyckte om Dig utom när Du fick köra "bläsa" för se jag ville vara kar och köra. Men se Far betrodde ju inte mig till det. Kommer ihåg när jag första gången fick köra till Nykvarn hur stilla det gick o hur stor min spänning var när jag kom till vägskalet vid Örns när jag drog på venster tömmen o Bläsa då lydde o gick åt Nykvarn. Well hur som helst så vart Far orolig hur min första körtur skulle lyckas så han hade sändt iväg Dig Eva för att se efter o Du kom o mötte mig halfvägs mot Nykvarn. Undras om Du minns den turen?

Hanna

Efter två år i Christers bytte Eva husbonde och kom till byn Västtorp. De åldrande morföräldrarna kunde hon nu inte hälsa på så ofta. Men det var inte bara de som saknade henne.

I Attsjö Södregård fanns väninnan Hanna och fastän hon var två år äldre än Eva, hade de båda flickorna sen barndomen varit allra bästa vänner. De hade utbytt många hemligheter. Numera måste kontakten ske genom brev vars innehåll i huvudsak berörde unga män.

I brevet till Eva från maj månad 1894 berättar Hanna att hon har hjärtesorg. Detta tycks dock inte ha satt några djupa spår. Brevet är skrivet i lättsam ton. Hon bannar Eva, för att hon inte hälsade på i "Söragårn", när hon besökte morföräldrarna vid pingst.

Hanna berättar om attsjöungdomarnas söndagsvandringar till kyrkorna i Herråkra och Hovmantorp, om hur de rastat i en by på hemvägen och dansat. Flera intressanta pojkar nämns: August, han som är orsak till Hannas hjärtesorg, Frans i Ry (Ryd) och Elof.

I Västorp finns Evas hjärtevän Kalle. Hanna kommenterar detta:

Nu träffar du väl Kalle för jämnan, men det kanske redan är en annan?

Hannas brev slutar:

Adjö älskade Eva låt ingen se detta bref är du snäll för jag räds för att det finns alltför många utav mina bref ändå i Wästtorp som är för allmänheten att skåda jag undrar om de finns uppspikade på trädstammarna uppåt gårdarna. Därför så låt eldens lågor gömma detta i hast.

Nej, du Hanna! Eva brände inte brevet. Hon bevarade det hela livet, och ännu, mer än hundraåttio år senare, är det ett nöje att läsa det.

Vem var då Hanna, denna levnadsglada flicka? Jo, hennes far var södragårdsbonden och kyrkvärden Nils Petter Johannesson, han som fick brevet från Evas far.

Troligen var Hanna med den gången, när Eva träffade honom.

År 1896, två år efter att det här brevet skrevs, gifte Hanna sig, men inte med August. Maken heter Karl Ernst Andersson. Deras hem blev Ernst föräldragård Storaryd.

Hans syster Elna gifte sig med Hannas bror Rickard och flyttade till Attsjö Södregård.

De båda paren gjorde "söskenabyte", som man sade förr i Småland. Och Hanna bytte hem med sin svägerska.

Friveckan

Två gånger per år, och med ett halvårs mellanrum, inföll den så kallade friveckan för pigor och drängar. Då hade de möjlighet att under några dagar umgås med föräldrar och syskon. Detta var deras semester, men den beteckningen var nog inte känd då.

På våren inföll friveckan mellan den 24 och 30 april och på hösten mellan den 24 och 30 oktober. Däremellan kunde husbonden kräva att de arbetade alla veckodagar, men visst gavs det ledighet ibland, när möjlighet fanns.

Vanligast var att man bytte husbonde på hösten, efter att säden var bärgad. Tjänstefolket ”stadde” sig hos den nye arbetsgivaren. Detta innebar att det skrevs kontrakt för en viss tid, ett eller ett halvt år. Därefter, och om drängen eller pigan trivdes på platsen och med husbondfolket, kunde kontrakten förlängas. Det var inte ovanligt att drängar och pigor som förblev ogifta stannade på gården till sin död.

Evas frivecka i oktober 1894 blev nog inte som hon hade föreställt sig. Den 14 oktober dog Anna Christina, en av Evas småsyster. Nästa månad skulle hon ha fyllt elva år. Hur hade det gått till? Hade Anna Christina varit sjuk länge, kanske ända sedan födseln? Någon dödsorsak är inte noterad i Dödboken och inte i något av Evas efterlämnade brev nämns den tragiska händelsen.

Efter begravningen väntar en ny pigplats, den här gången i Dädesjö. Kanske hinner Eva besöka sina morföräldrar innan dess. Nu kom hon närmare sin mor och sina syskon.

Fyra av dem är i åldrarna tre till tolv år och bor ännu hemma.

Mor Lovisas liv är slitsamt. Nils Petter har rykte om sig att vara en duktig hantverkare, men han glömmer ofta sina plikter mot familjen.

Avståndet mellan Eva och morföräldrarna är nu längre, och kontakten uppehålls mestadels genom brev. Många av morfar Magnus brev innehåller också religiösa sånger och psalmer, som han hoppades att Eva ska läsa och lära sig. Man kan ana att Evas svar är mycket efterlängtade.

En annan brevskrivare är Evas äldste bror, 20-åriga Klas. Han har, liksom många andra smålänningar, sökt sig till Norrland och järnvägsbygge i Hudiksvallstrakten.

Han klagar över dålig förtjänst, två och trettio per dag, och dryga matkostnader, 14 öre litern för mjölken. Han bekymrar sig över att inte kunna skicka några pengar till modern, men hoppas att Eva kan hjälpa henne.

I så fall lovar han att senare betala tillbaka det hon lägger ut.

I friveckan 1895 besöker Eva återigen morföräldrarna. Lisa Stina, som är 83 år gammal, är sjuk och mycket svag. Magnus får utföra de flesta sysslorna på torpet, såsom mjölkningen av kon. När Eva är hemma, får han god hjälp. Men en vecka går fort.

I december skriver han till Eva:

...för min del så är jag temligen kry i livet fast jag har den där verken som du väl vet det enda som gör mig ongt är att jag inte kan gå till guds hus men jag måste vara nöjd mäd min lott jag undra så möcket om du inte vell helsa på oss något i julhelgen om vi lever jag söride i många dagar när du var gången ifrån oss men nu har jag fått aflösning mäd miölkningen.

Evas mormor Lisa Stinas jordeliv närmar sig slutet. En veckohelg under våren 1896, när Eva hälsar på hos de gamla, ser hon sin älskade mormor för sista gången. När Eva tar farväl, får hon en vetebulle som färdkost. Eva anar, att detta är mormoderns sista gåva till henne och förmår inte äta upp den, utan bevarar den som ett minne.

- *Det var det sista jag fick av mormor*, berättade hon för sina barn många år senare. Denna bulle blev en väl bevarad klenod, som följde Eva, och senare hennes familj, vid alla flyttningar.

Klockan halv två under natten mot lördagen den 9 maj 1896 lämnar Lisa Stina det jordiska. I två dygn har hon haft plågsamma smärtor. Magnus har suttit vid hennes säng och hållit hennes hand in i det sista. Samma dag skriver han till Eva och berättar om dödsfallet.

Två veckor senare gifter sig Frans, Magnus 38-åriga son, med Ida Svensdotter från Herråkra. Man förstår att det var Ida, som gav Magnus *aflösning mäd miölkningen*. När Frans var yngre, hade han arbetat som dräng på gårdarna i trakten. Men någon kraftkarl blev han aldrig.

I många år har han, liksom sin far, plågats av reumatisk värk, som tidvis gör honom oförmögen att arbeta. Han har alltid bott tillsammans med föräldrarna, först i Skönstorp och därefter i Nyborg och försörjer sig genom tillfälliga arbeten inom jord- och skogsbruk. Oftast blir det vedhuggning. Ida övertar de flesta av Magnus sysslor på torpet, och Magnus är mycket tacksam.

Amerikadrömmen

Eva har en vän och tillsammans planerar de sin framtid. Om han är den Kalle, som väninnan Hanna skrev om, har jag inte lyckats räkna ut. De båda ungdomarna bestämmer sig för att, liksom så många andra, söka lyckan i det stora landet i väster. Först ska pojkvännen resa ensam och när han tjänat ihop pengar till Evas biljett, ska hon komma efter.

Därborta finns också Evas moster Charlotta. Hon och hennes familj, som tagit efternamnet Björk, gläds åt, att efter tolv år, få träffa Eva igen och förbereder sig för att ta emot henne. Den gamla amerikadrömmen ser ut att gå i uppfyllelse. Kanske kommer Eva också att träffa sin far och äntligen lära känna honom!

Resan har planerats tillsammans med två väninnor från Dädesjö och beräknas starta i april månad 1897. All ledig tid ägnar Eva åt sin utstyrsel. Det är mycket som ska vävas och sys, när man ska sätta bo.

Klas har lämnat Norrland och finns nu i Visby. Några rader i sitt senaste brev till föräldrarna har han tillägnat Eva:

Jag hör att du grunnar på att resa till Amerika till våren. Jag hade tänkt resa hem nu i höst men är därifrån hindrad jag tycker att det skulle ha varit roligt att få tala vid dig innan du reser.

Kanske har Eva funderat på att besöka Klas innan hon lämnar Sverige, för brevet slutar:
... du undra hvad det kostar från Kalmar till Visby det kostar 4 kr.

Amerikadrömmen har jag skrivit som rubrik till detta stycke. Nej, jag tror inte att detta var någon ”dröm” för Eva. Men hon stod fast vid beslutet och löftet hon gett till sin vän. Hon känner stor ängslan inför det kommande avskedet från modern och syskonen. Kanske kommer hon aldrig mer att träffa någon av dem. Allra svårast kommer det att bli att lämna gamle morfar. Magnus Skön är nu 76 år.

- Jag mjölkade och grät, berättade hon många år senare.

Före resan vill hon ta avsked från sina kära. Att resa till Klas i Visby blir för kostsamt och besvärligt. Till honom skriver hon ett avskedsbrev. Men broder Kalle, som har drängplats på Sävsjö säteri, vill hon besöka innan hon far.

Vägen mellan Dädesjö och Sävsjöström är ungefär två mil lång. Den går Eva en lördag i början av mars månad.

Gården är den största i trakten. Den ger arbete åt flera drängar och pigor förutom de torpare, som gör sina dagsverken där.

På lördagskvällen, efter arbetets slut, träffas ungdomarna för att leka och dansa. Sommartid kan de vara ute eller på logen. Men nu, på vårvintern, får drängstugan duga.

Eva har träffat sin bror och sitter och pratar med honom och några andra ungdomar i drängstugan.

Troligen är hennes förestående amerikaresa ett av samtalsämnena.

Ändrade planer

Då öppnas dörren, och en mörk och stilig ung man kommer in med en vedbörda i famnen.

- Bäst att elda så inte flickorna fryser, är hans första ord.

Eva kan inte ta sina ögon från honom. Hon tycker att han är den vackraste man hon någonsin sett. Med ett välbekant uttryck skulle man kunna säga, att det denna lördagskväll sa *klick!* i två unga hjärtan.

Mannen kallas vanligen Kalle, men enligt dopboken är hans fullständiga namn Carl Johan Isaksson. Senare kom han att skriva Karl med K och så kommer också jag att göra. Karl Johan var ett kungligt namn och Karl lär vid denna tid ha varit det vanligaste pojknamnet i Småland att döma av alla Karlsöner som ett par generationer senare finns där.

Kalle var född i Bråten nyårsdagen 1868, just det nödåret med missväxt och hungersnöd som kom att kallas *”det svåra året”* och som drev så många ungdomar att lämna sitt fosterland. Bråten är ett mindre jordbruk under Sävsjö säteri. Hit kom redan 1789 Kalles mormors föräldrar för att bli arrendatorer. Efter dem övertogs jordbruket av Kalles morföräldrar och därefter av hans föräldrar Isak Petter Johansson och Kristina Sofia Johansdotter.

Kalle har tre syskon, Erland född 1865, August född 1870 samt Jenny född 1874. Syskonen har tidigt fått lära sig ta ansvar för sysslorna i hemmet och på den lilla gården. Efter att Kalle konfirmerats och fram till exercisen arbetade han vid herrgården som dagsverkare. Därefter försörjde han sig genom skogs- och sågverksarbete. Han arbetade vid olika sågverk i Småland och Halland och i Stockholmtrakten. I Roslagen deltog han i en sjösänkning och en tid provade han rallarens yrke vid ett järnvägsbygge i Sörmland. Kanske tog hemlängtan överhanden, för Kalle återvände till hembygden och när Eva och han möts, är han åter i tjänst vid Sävsjö säteri.

Kalle är 29 år och redo att stadga sig. Denna vår har han skrivit kontrakt med säteriets ägare, som innebär att just den 15:e denna månad ska han överta Snickaretorpet. Men herrgården kräver sina dagsverken av torparen, både manliga och kvinnliga. Kalle är i stort behov av en kvinna vid sin sida. Och så uppenbarar hon sig plötsligt *drömflickan*. Men hur ska han kunna fånga henne? Hon har ju redan fästman och är på väg till Amerika.

Det som hände och bestämdes denna korta helg måste väl av de flesta betecknas som osannolikt. Hur vågade de, att efter bara några timmars bekantskap, komma överens om att träffas igen - och dessutom gifta sig under försommaren? En del av förklaringen är möjligen att Eva inte är helt säker på sina känslor för pojkvännen i Amerika. Att hon oroar sig inför avskedet från sin älskade familj och i synnerhet från morfar, är helt klart. Nu har hon möjlighet att avbryta allt.

Många äktenskap vid denna tid kommer oftare till av praktiska och ekonomiska skäl än av kärlek. Fortfarande har föräldrar visst inflytande över de ungas val av livskamrat. Bondsöner ser sig om efter unga flickor, som kan tänkas ha en gård eller en rejäl hemgift att föra till boet. Ibland ber de någon vän att, som så kallad bönenman, hjälpa till och hos den tilltänkta brudens föräldrar tala väl för dem och be om hennes hand.

Innan Eva ger Kalle sitt 'ja', rådfrågar hon sin bror Kalle. Han ger sin namne och arbetskamrat goda vitsord. Kanske är han också glad, över att få ha storasyster i sin närhet. Mor Lovisa är mer tveksam inför dotterns ändrade planer. Visst är hon glad över att slippa skiljas från henne för alltid, men ändå, har inte det här beslutet fattats alltför hastigt?

- *Du som haft så många fästmän, och så tar du en som jag aldrig har träffat*, invänder hon.
- *Vad gör det, bara jag tycker om honom*, svarar Eva trosvisst.

Men nog undrar jag, om hon inte ibland måste ha känt viss tveksamhet...?

Brevet

Det är söndagen den 21 mars 1897. Kalle sitter i drängstugan på säteriet med brevpapper och penna för att skriva till Eva. Sedan en vecka tillbaka kan han nu kalla sig torpare. Efter att den förra torparfamiljen har flyttat, har Kalle noga inspekterat Snickaretorpet. Där finns en hel del att reparera och införskaffa till både stuga och lagård. Än är det tomt i båda, men Kalle planerar att köpa ett par kor på någon av de marknader som kommer att hållas under våren.

Dädesjö marknad är den största kreatursmarknaden i trakten, men dit är det nästan två mil. Kanske kan han få tag på ett par kor på närmare håll. Föräldrarna har lovat att han ska få överta en årsgammal stut som så småningom kan bli en bra ox. Tillsvidare kan han nog klara vårbruket och skörden genom att låna deras oxar och redskap.

Mellan Snickaretorpet och Bråten är det bara fyra kilometer. Efterhand måste han förstås skaffa egna redskap. Kalle har mycket att planera och tänka på, men de flesta av hans tankar går ändå till Eva. Helt säker känner han sig inte. Tänk om hon har ångrat löftet hon gav honom? Allt har ju gått så fort och nu gäller det att formulera brevet väl.

Min kära älskade vän jag hafver nu i dag tagit mig friheten och skriva några rader till dig efter som aftalat var när som vi sist, ja jag kan också säga både sist och först träffades ty det var ju första gången också, men nu vill jag härmed säga dig att sedan dess vi träfvades så hafver du varit i mina tankar varje dag och jag kan dig aldrig glömma så länge lifvet i mig är det vill jag på heder och ära dig lofva och jag hoppas äfven att du är den jag kan älska och vill vara min upriktiga och trogna vän som vi talades vid om och jag vill också i dessa rader bedja dig blif min vän och ledstjerna jenom lifvet ty här skall du finna den vän som vill vara ditt skyd och ditt stöd i alla dina tillkommande dagar och min famn är för varje dag öppen för dig min älskade vän och min glada flicka ty jag vill sörja för din kommande tid och jag vill också i detta lilla slarfviga bref säga dig min älskade vän att om du söker var som hälst så skall du ej finna nogon bättre och uppriktigare vän än mig fast du ej vidare känner mig.

... nu efter som vi talades vid om när vi träfvades att vi skulle gå och mötas en lördag för att vidare stadfästa vår kärlek och vårt löfte med varandra så vill jag på detta lilla papper öfversända den glada och hjertliga hälsningen att vi kan gå och mötas lördagen den 3 april jag vill derfor säga att jag går härifrån sätteriet klockan 12 på dagen derfor kan du ju gå en timme före som vid klockan 11 efter som du har lite längre till Lenhofda så går vi sedan tills vi möts och så får vi talas vid och går vi som du vet till Presten och så kan du bestämma dig för att gå med mig hem till Bråten så får du se var det är.

Teknat af din vän C J Isaksson

var snäll uppfyll min begäran i detta bref låt ingen se brefvet.

oooooooooooo

Förlåt mig morfar, för att jag avslöjar det mesta av innehållet i ditt brev till mormor! Egentligen skulle jag väl kunna skylla alltihop på henne. Hon som uppfyllde alla dina önskningar utom just denna sista. Brevet bevarade hon i all sin tid och hon gömde det inte särskilt väl. Alla era barn kom att känna till det och blev väl förtrogna med dess innehåll.

Och så en sak till: Tack för att du förhindrade att mormor reste till Amerika! Av alla de pusselbitar som måste passa ihop för att jag, 35 år senare, och alla era övriga ättlingar skulle komma till världen, måste ju denna vara en av de allra viktigaste.

oooooooooooo

Torsdagen den 1 april går Eva till prästgården i Dädesjö för att ta ut flyttattest till Lenhovda. Hon har bestämt sig. Och på lördagen möter hon Kalle igen, precis som han önskat. Samtidigt som attesten lämnas, tar de ut lysning och vigseln bestäms till pingstdagen den 6 juni.

Eva är förälskad, men känslan grusas av att hon brutit löftet till sin tidigare pojkvän. Han var en trygg och pålitlig man och skulle nog ha blivit en bra äkta make, men den förälskelse hon nu drabbats av, har hon aldrig tidigare upplevt. Framför sig har hon en svår uppgift. Hon måste skriva till honom och försöka förklara varför hon ändrat sig. Efter sömnlösa nätter ber hon Kalle skriva brevet.

Det har berättats, att den svikne förblev ogift i hela sitt liv. Även Evas moster Lotta blev mycket besviken och förlät aldrig Eva hennes handlande.

En annan, som blev besviken, var reskamraten Christina. Den 4 april skriver hon:

Snälla Eva

Eftersom jag ej har träffat dig på så länge, men hört folk prata mycket, men jag har tänkt som så att de skulle något prata om, när de sagt att du ej skulle resa, vi har varit uppe hos Tilda Lingren i eftermiddag, då sade hon att hon talade vid dig i söndags, och att du sagt till henne att du ej skulle resa, så att då fick jag lof ta det för sanning, och är det så att du ej har håg för att resa så är det nog bättre att stanna hemma för jag vill vist inte locka någon till att resa dit, för nog tror jag väl att du kan få skicka billjetten tillbaka om den kommer, jag har då allaredan skickat handpenger för våra billjetter men ej bestämt ännu när vi skulle resa jag har tänkt den 27 dennes om billjetten kom annars har jag tänkt vi skulle vänta. Vi ämnar gå till Wexiö onsdagen den 14 dennes men skall du ej resa så vill du väl ej göra oss sällskap. Låt mig veta vad du tänker om det är möjligt innan Fredag, jag får lof skrifva till agenten om vi ej kommer mer än två för jag har skrifvit vi blir 3 så han får lemna plats åt någon annan om så behöfs. Kom ned till oss ett slag om du har tillfälle eller skrif några rader och skicka med skolbarnen Edla på Berget men kom sjelf om du kan bedes vänligen af Christina

*Emeli beder om sin helsning till Eva men först och sist varder du hälsad från mig.
God natt sof godt tänk på vännen din.*

Bröllopet

Karl har haft några bråda veckor. Han vill hinna med så mycket som möjligt innan Eva flyttar in. Hans arbetsgivare har varit förstående och låtit honom ägna sig åt torpet under några dagar då han egentligen skulle ha arbetet på herrgården. Hos en bysnickare har Karl beställt några enkla möbler, ett rejält matbord, några stolar och en byrå.

Hans föräldrar har gett honom en utdragssoffa som också kan användas som säng. Den har nu fått ny färg.

Flera möbler får anskaffas efterhand. Men då ska Eva vara med och bestämma.

Karls kläder och en del andra ägodelar har forslats till Snickaretorpet. En helg i slutet av april får han låna häst och vagn av sin far och åka till Evas föräldrahem i Dädesjö för att hämta henne och hennes tillhörigheter, däribland den väl packade amerikakofferten. När Eva kommer till Snickaretorpet överraskas hon av att det finns djur i lagården. Förutom stuten, som Kalle fått av sina föräldrar, finns två kvigor och två unga tackor som båda väntar lamm vilken dag som helst. Nu kan hon få ull, spinna garn och sticka strumpor och väntar åt dem båda.

Tidigt på Pingstdagens förmiddag ger sig Eva och Karl iväg till Lenhovda. På säteriet har de fått låna häst och en stilig åkvagn. Kalle leder in hästen i ett av kyrkstallen. På kyrkbacken möter de sina familjer och några vänner. De båda familjerna, som aldrig tidigare har träffats, blir presenterade och hälsar på varandra. Därefter går alla in i kyrkan för att delta i gudstjänsten. När den är slut startar gästernas resa mot Snickaretorpet. Kalles familj med egen häst och vagn medan Evas släktingar har fått låna.

Brudparet och bröllopsvittnena, Evas bror Kalle och brudgummens syster Jenny, går in i prästgården, där vigseln ska ske. Redan när de tog ut lysning hade kyrkoherdens hustru Augusta erbjudit sig att hjälpa till med brudklädseln och binda en myrtenkrans. Evas nya, svarta klänning och vita slöja plockas fram ur en kartong. Lenhovdas kyrkkrona och myrtenkransen ligger på ett bord. I prästgårdens stora sal, framför kyrkoherde Frans Hagström och inför Gud och vittnena, lovar Karl Johan Isaksson och Eva Charlotta Nilsson att älska varandra i nöd och lust livet ut.

I Snickaretorpet bjuder Eva och Karl på bröllopsfest. Deras släktingar och vänner har hunnit se sig om på torpet, både inne i stugan och utomhus. Flera av dem har haft med "förning" som ostkakor och vetekransar. Det äts, dricks och dansas. Festen fortsätter även nästa dag. Den fina, gula klänningen, som Eva själv vävt tyget till och sytt inför amerikaresan, blir hennes annandagsklänning.

Några dagar senare får de nygifta brev från Evas morbror Frans. Han skriver och tackar för bröllopsfesten, men han är mycket ångerfull. Troligen var det flera än han, som tackade ja, när starkvaror bjöds, och därför blev lite "överförfriskade".

Att även Frans föll för den frestelsen, verkar helt osannolikt. Om detta ändå hände, tror jag inte att någon missunnade honom att för en stund glömma den grå vardagen och sin värkande kropp.

Men Frans själv känner en besk eftersmak och hans brev slutar:

Bässta Carl och Eva vi önska eder välkomna hit vid Mesåmmer Jag håppas Med Guds jälp att om jag lever att jag skall vara vaken och veta både vad jag jör och seger det gorde jag inte När jag var kommen i lag Med Föllehundar Så det kunde varet Bättre att jag hade varet hemma När jag inte kunde vara som fålk utan sämre än ett jur dät Nästan grämmer Mig Så länge jag lever att Eva inte hade Någon annan släkt än föllehunda. Men vad jag har felat dät får Ni väl förlåta.

Gud hjälpe mig Syndare.

Frans är hård "*någon annan släkt än föllehundar*", så har jag mycket svårt att föreställa mig mina förfäder, trots att jag vet att brännvinsdrickandet ställde till stora problem vid den här tiden och att det gav upphov till nykterhetsrörelsen.

Eva och Kalle hörsammar Frans inbjudan. Ännu har de bara sig själva att ta hänsyn till. Kalles bror August har lovat att hålla ett öga på torpet och djuren, medan de är borta. Både kreaturen och fåren får nu söka sin mat inom ett inhägnat område i skogen.

Eva är lycklig över att få besöka gamle morfar, som ständigt längtar efter henne och att äntligen få visa Kalle sitt barndomshem. Under vägen mot Attsjö hälsar de på Kalles far, som är inlagd på Lenhovda sjukstuga. Han har skadat sig när han "*hägnade gårdsgård*" och såret är irriterat och vill inte läkas.

På hemvägen ett par dagar senare tänker de besöka Isak igen. Förskräckta finner de då, att han redan är död. Skadan har utvecklats till stelkramp, och Isak har lämnat jordelivet under svåra plågor. Han blev bara 58 år gammal.

Det nya torparfolket gör sina dagsverken på säteriet. För Kalles del ett par i veckan. Evas, trettio per år, är i huvudsak knutna till 'risningen' under våren, höräfsningen under slåttern och sädbindningen under hösten. Övriga dagar arbetar Kalle i skogen och på torpet. Han baxar och kämpar med stenar och rötter för att göra de små åkerlapparna större. Också Eva hjälper till med detta tunga arbete. Under de tio år som Snickaretorpet var deras hem, forslade de undan stenar som kom att bilda tjugo stora stenrösen.

En höstdag tar Eva och Kalle på sig bröllopskläderna igen. Det togs inget foto den dag de gifte sig och de vill ha ett minne från sitt första år tillsammans.

De går den dryga milen till Älghult, där fotografen Tekla Berggren har sin ateljé.

Vardagsliv i torpet

Den vinter som följer, blir den enda under de båda makarnas liv, som de är ensamma i hemmet. Även om båda arbetar hårt, borde lyckan över att ha funnit varandra och vara nyförälskade överträffa allt. Men bekymmer skonar de inte från. Den 25 januari 1898 dör Evas syster Augusta, bara åtta år gammal. Liksom vid systemn Annas död förtäljer inte dödboken orsaken.

Inte heller min mamma kände till något om detta. Kanske var det för smärtsamt för att mormor ville berätta. De flesta barn dog vid den här tiden av någon barnsjukdom.

Ett annat bekymmer är att Kalle drabbats av magkatarr. En bidragande orsak kan vara den oro han känner för sin mor Kristina, efter att hon blivit änka. Kristina fortsätter att bruka Bråten. Till sin hjälp har hon sin yngste son August medan Erland har arbete i Stockholm och Jenny flyttat hemifrån för att bli piga.

August vållar också bekymmer, eftersom han är "nervklen" och deras mor Kristina har tvingats att anställa en dräng, för att kunna utföra dagsverkena på säteriet. Morfar Magnus oroar sig också. Han har hört om Kalles sjukdom och skriver till Eva om hur mycket han tänker på dem:

Jag undra så möcket hur det är mäd Carl om han är bliven bättre eller hur det är Glöm inte det elskade Barn Jag grunda så möcke hur det är.

Han är också orolig över hur det så hastigt ingångna äktenskapet ska utveckla sig. Tänk om Karl har tänkt sig en lydig och underdånig hustru? Magnus, som känner Eva väl, hyser farhågor om att hon aldrig kommer att ta på sig den rollen.

Bäst att ge henne en tankeställare:

Jag kan tala om en hendelse det var två bröder som bodde i en stad som var gifta båda två den ene var ett löckeligt ektenskap men den andre inte så då sade den andre huru kan du leva så fridsamt mäd din hustru Jag har ingen orsak till annat hon jör sina syslor och har aldrig jort mig emot.

Då sade han du kan väl försöka pröva henne Så hende det sig en gong han kom från staden då var hustruen syselsat mäd tvett då sade mannen det är så vackert i afton klä på dig så skall vi gå utom staden och promnera i afton hon kläde sig jenast Så hadde di en liten Så han bad mor att han feck följa mäd hon sade fråga far och han feck löfte när di kom utom staden så kom di till en Rennebeck då sade mannen det var besynnerligt att vatnet renner upp för backen men hon teg han sa det en gång till han trode att hon inte hörde det han sade det tredie gången då sade gossen min jertans snelle far vatnet renner väl inte uppåt backen utan ned åt backen då sade hustrun inte så svara far Sedan frestade han henne inte mer utan di lefde ändå löckligare tillsammans detta har jag läset i S C Rivers verk.

Snart är det första barnet på väg. Vid kvällslampans sken sticker Eva strumpor och vantar till Kalle och syr kläder till barnet. Kalle har köpt en bok och läser högt för sin hustru. Det är en rysk roman som översatts till svenska. Bokens titel är "Miljonärens arvinge" och huvudpersonen heter Vera. När deras barn, en flicka, kommer till världen den 12 maj 1898, blir hennes namn Vera. Vera - en vårflicka. Veris betyder 'vår' på latin, men det vet nog varken Kalle eller Eva.

På sensommaren får familjen kärt besök. Magnus har fått låna häst och vagn i Södregården och åker till Snickaretorpet. Han gläder sig åt, att de unga har det bra. Han är inte längre orolig över deras så hastigt påkomna förbindelse. Lilla Vera kan han knappast se sig mätt på. Efter ett par dagar måste han lämna dem igen. Om det ändå inte vore så långt dem emellan..!

Snart kommer ett brev:

Nyborg den 24/9 1898

Ömt älskade barn om jag så får kalla er för jag är lika glad ved eder som mina egne barn Guds frid vare med eder nu för det första får jag tacka för hemma och den velvelja som ni har bevisat mig Sedan får jag omtala att resan hem den geck bra Jag var i Södregården innan solen var nedgången men då var jag så stum så det var med slet jag kunde gå till Nyborg det är lesamt att det skall vara så långt i mellan oss eller skulle jag väl tita till eder i blan men nu är det omöjligt Jag grundar så möcket på lella Vera nu får jag väl aldri se henne mera Jag töcker att jag ser henne när jag vell men jag önskar att jag finge se eder alla på den högra sidan På den yttersta dagen...

Detta år är Evas far på besök i fosterlandet och Magnus Skön har nåtts av nyheten:
Jag får tala om för dig Eva att Johan Elof Holmberg bor i Wexiö mäd sin famelia har di berättat ... di säger att han ämnar köpa Chanders går i Wexiö....

oooooooooooo

Enligt de uppgifter jag fick fram på Utvandrarnas Hus ska John Elof Holmberg ha besökt sin hembygd tre gånger. Den första gången, när mormor Eva träffade honom i Attsjö Södregård 1885, har jag tidigare berättat om. Om detta är andra eller tredje gången är okänt.

I Växjö fanns vid denna tid en stor och mycket välkänd klädaffär, som hette Chanders. Ett rykte hade nu spritts i Attsjö, att Holmberg ämnade köpa Chanders gård. Så blev det inte. Familjen Holmberg återvände till Minneapolis även denna gång, och två år senare flyttade de till Denver.

I Magnus brev hälsas från Evas mor och hennes familj i torpet Sjelfveverket i Dädesjö. Där har Frans varit i två dagar och slagit säd. Han hälsar också från Sköns. Därmed menar han sonen Johan Sköns familj på soldattorpet. Magnus kallar aldrig sin son Johan vid förnamn. Det är han som är soldaten nu och fastän både Magnus och Frans använder samma efternamn, så är det Johan som är 'Skön'. Eva får också veta att Johans sextonåriga dotter Vendla stannat sig hos Klas i Änga för 85 kronor i årslön.

Brevet avslutas:

Jag får sluta för denna gong mäd tusende kära helsningar från mig till eder alla teknat af en Gammal och darande hand

Magnus Nelsson

helsa lella Vera Glöm inte det Gud vare mäd eder ni får förlåta mina felskrifter om jag lever så vel jag helsa på er till somman.

Så ofta Eva har tid, skriver hon till sin morfar. Han gläds när han får höra att de alla tre är friska och över Veras framsteg.

Jag ser äfven att Vera kan nia (niga).

Det kom ett brev

Sju år innan Vera föddes kom författaren Pär Lagerkvist till världen. Hans födelsehem låg strax intill den fastighet, som på 1960-talet blev Utvandrarnas Hus i Växjö och där jag hittat de flesta uppgifterna om mormors far.

Detta är förstås lite 'utanför ämnet', men ibland, när jag läser de brev Magnus Skön skrev till sin dotterdotter, påminns jag om Pär Lagerkvists dikt. Jag minns, och kan nästan höra, författaren själv läsa den, så som jag för länge sedan hörde honom framföra den i radio.

Det kom ett brev om sommarsäd, om vinbärsbuskar, körsbärsträd, ett brev ifrån min gamla mor med skrift så darrhant stor.

Ord intill ord stod klöveräng och mogen råg och blomstersäng,
och Han som över allting rör från år till år.

Där låg i solen gård vid gård inunder Herrens trygga vård,
och klara klockor ringde fred till jorden ned.

Där var en lukt av trädgårdsgång och av lavendel, aftonsång
och söndagsfriden då hon skrev till mig sitt brev.

Det hade hastat natt och dag, utan att vila, för att jag
långt borta skulle veta det som är från evighet.

oooooooooooooooo

Till Eva kommer det inte *ett* brev, det kommer *många* brev. Och själv skriver hon också många brev och så ofta hon har tid. Något annat sätt finns inte för att utbyta tankar och förmedla nyheter mellan släktingar och vänner, om man bor långt ifrån varandra. Hon svarar på alla de brev som hon får från sin morfar. Ändå tycker han ibland att han får vänta för länge.

Eva bestämmer sig en dag för att skriva till moster Lotta i Amerika, som har visat stor besvikelse över att Eva avbröt sin amerikaresa. Jag anar, att Lottas familj har haft kontakt med Evas tidigare pojkvän och att de har svårt att förlåta hennes svek. Eva vill förklara sitt handlande och försöka få dem att förstå att hon har gjort rätt. Hon skickar brevet till Magnus och låter honom sända det tillsammans med sitt, nästa gång han skriver till Amerika. Charlotta är enligt husförhørsboken skrivkunnig, men hon är nog ingen van brevskrivare. Det är oftast något av hennes barn som skriver till morfar. Genom Magnus får också Eva höra hur de mår.

Nu kan jag tala om att jag har fått bref från Amereka Anna Lovisa har varet hemma i 6 vekor men di har inte nemt ett enda or om dig jag lade in ditt bref i met och skrev din adres så jag har undrat om du har fått bref från dem men di blef väl så förbetrade på dig så di få väl inte å sig att skriva.

I Magnus brev förmedlas också hälsningar från de närmare boende släktingarna, även från Evas föräldrar och syskon på torpet Sjelveverket i Dädesjö:

Sjelleverket har jag inte sport till sen det blef så möcke snö men jag tror att di har helsan Frans har fått bref från Klas och Kalle (Evas bröder) di arbeta i skogen om dagarna di har helsan. Frans och Ida låter helsa till eder så möcket och tacka för helsningen di har bekommet från eder. Johan Skön och hans fameli låter helsa möcket till eder Vendla hon är inte rätt kry... hälsa lella Vera att hon springer till meg mäd det första men jag får väl inte tala mäd henne mera kan jag tro.

Magnus känner sig gammal och skröplig och väntar sig att jordelivet för hans del snart ska ta slut.

Eva lella du glömmet väl inte att skriva mig tell så lenge jag lever jag skall inte glömma det så lenge jag orkar hålla i Pennen adjö för denna gång.

Knappt två veckor senare fattar Magnus åter Pennen:

Nyborg den 18/3 1899

Ömt älskade barn jag får i korthet skriva några rader till eder och tacka för det kärkomna bref som jag har bekommet från eder var uti jag ser att ni fått den ene Stuten fördärvad det var inte Roligt men vi måste vara nöida det hade varet värre om Kal hade fördervat sig men nu ser jag att lella Wera springer i en stol (gåstol) och att hon smak (smackar) på fingrarna men ni måste smacka vackert jag får väl höra vad hon har att sega när jag kommer ni må tro mina tanka di är hos eder varenda natt för jag har inte godt ve sova om netterna jag komm ihog mina ongdoms synder älskade barn nu får jag låta eder veta huru det står till mäd oss vi har gudivarelof helsan allihop Jag går här och linka men huru lenge det vet Gud Jag tror att tiden är inne att jag måste hen bara herren vell frälsa min fattiga siäl och det hoppas jag att han gör men det går inte utaf egena krafter men med Guds jelp så kan det gå men det är någonting att tenka på för en gammal syndare som jag är...

.... nu kan jag tala om vad jag jör om dagarna jag hugger lite ved bomma och spelta (bommar garn och gör garnspolar) Ida hon väver åt mig

... äfven får jag låta eder veta att di har helsan på Södratorp di låter helsa till eder Jag tror inte Stava (Johans hustru Gustava) går någon stans ved påsk för di har koer som skal kalva så hon kommer väl inte ifrå Frans han kan inte komma ved Påsk för han vell till oxmötet ved Hofmantorp mäd koen som är tredje dag påsk om han går så blir det ved nån fredag båda får inte gå för jag vel inte va ensamem nu jag är så gamal Söragåra längtar var dag att jag skall komma hen så di får detta rara stellet men om Gud bevara mig så vell jag inte taga livet af mig sjelf Jag lengtar af alt jerta att saligt skelias hen ifrån all nöd och smerta och bli hos Gud min ven Jag är så mett af denna onda verden

Ömt elskade jag har inga serdeles nyheter att omtala för denna gång utan jag önskar att dessa enkla rader måtte träffa eder mäd den goda gåvan nemligen helsan Eva lella var snel och helsa din gamla svermor så möcket från mig samt svåger och svegerska

Glöm inte att helsa lella Wera Gud vet om jag får se henne mera jag kan inte tekna dessa rader utan tåra till slut får jag sända en kär helsning till eder kanske den sista Gud vet det Gud give att vi finge träffas på den högra sidan tillsammans med alla mina barn jag har många Gud vare mäd oss allesammans

Teknat med en darande hand

M Skön   Eva lella glöm inte att skriva

Fastän Magnus i början av sitt brev är inställd på att det ska bli kort, kan han inte hålla detta beslut. Han är en skrivare och han är mån om att bedyra hur mycket han längtar efter sin dotterdotters familj.

Indelningsverket avskaffas

Genom ett riksdagsbeslut 1873 bestämdes det att indelningsverket successivt skulle ersättas med värnplikt. Avvecklingens avslutande del genomfördes 1901. De redan anställda knektarna fick dock rätt att fortsätta tjänstgöra så länge de önskade. Johan Skön var bara 18 år när han efterträdde sin far 1873. Två år senare gifte han sig med Gustava. Hur länge Johan var i tjänst, vet jag inte. Den soldat som vid avvecklingen bebodde soldattorpet erbjöds vanligen att friköpa det. Detta blev också fallet med Skönstorp som är beläget under Attsjö Södregård.

I 25 år har Nyborg varit Magnus Sköns hem. Nu känner han sig skröplig och helt onyttig och misstänker att gårdens och torpets ägare önskar livet ur honom. Detta håller jag inte med honom om. Min uppfattning är att "söragårana" är mycket välvilligt inställda till sin gamle soldat. Magnus är 78 år och han har ännu många år kvar på jorden.

I nästa brev, daterat den 10 maj, skriver han:

Jag för min del har varet möcket siuk så jag tengte att det skulle blevet slut men nu är jag lite bettere Jag stupte kull och slog bröstet i jorden så hårt så jag kende det knäpte till i bröstet Sen satte det sig håll i bröstet så jag har varet en stor usling men ännu har jag fått en nådedag men jag är så mett af denna verden

Älskade barn om jag så får kalla eder jag har knappast några kärare för du var den sista jag hadde så jag kan knapast fri paperet förutan tåra när jag skriver till eder

Eva Charlotta bed herren för den gamle syndaren det legger stor vekt uppå bed äfven för din make och dina barn Jag har inte något annat att gifva dig Jag hade ämnat att helsa på er en gång till men det är omöjligt Jag undra om ni inte vel tita till mig en gång till medan jag lever du hade så brått hem när du var här i höstas så jag feck inte möcket tala mäd dig Så nu får jag väl inte si din lella fleka mer.

Jag har ibland undrat hur mormor kände det när hon läste sin älskade morfars brev.

"Älskade barn om jag så får kalla eder jag har knappast några kärare för du var den sista jag hadde så jag kan knapast fri paperet förutan tåra när jag skriver till eder."

Jag tror inte att Eva heller kunde 'fri paperet förutan tåra'. Så otillräcklig hon många gånger måste ha känt sig, trots att hon var ung och stark. När hon ibland hade alltför mycket att göra med barn, hushåll och dagsverkena på säteriet, fick hon dock hjälp av någon av sina systrar.

I juli månad detta år, 1899, låter Eva och Kalle släktingarna i Nyborg ta hand om deras drygt ettåriga dotter. Det är bråd skördetid och Eva väntar sitt andra barn, men det är nog inte av den orsaken, som de lämnar Vera i Nyborg. Eva vill så gärna glädja gamle morfar, och en bättre barnvakt kan hon inte få.

Magnus skriver varje vecka till flickans föräldrar:

... nu får jag låta eder veta hur det står till mäd eder dotter hon är kry o rask men hon har haft tanfeber iblan då har hon vare tinken om netterna men nu är hon kry och glad..... ni tror at vi har lesnat ved lella Wera men det hadde vi inte om bara Ida hade varet kry det är inte godt att Rökta småbarn när man är sjuk

Frans o jag vi är som vanligt så vi les alt ved efter flekan när hon kommer hen Ni skriver att vi skall komma mäd flekan den 20 det gör vi troligen men vi kan inte rektigt bestemma men det blir der kringsved för vi har inte fåt bestemt om skutset men det blir inna merken (marknaden).

*nu kan jag tala om att vi har en stark torka det har väl ni också kan jag tro det versta är att Potaterna har fruset både här o på Södratorp
nu kan jag tala om att jag fek bref från Amereka samma dag som jag fek från er di har någolunda helsan men di skriver att det är så varmt så di knappast kan leva det är så tort där så väl som här säden blir förtjörd der mäd.
tusende kära helsningar ifrån os till eder men alra mest ifrån Lella Wera Charlotta nu vet hon inte om något annat hem än der hon är.....nu har jag vaggat lela Wera till söms medan jag har skrivet*

Eva har i ett brev till sin morfar frågat, om släktingarna i Nyborg kan hjälpa henne att skaffa ostlöpe, en koskälla samt nya träskor till Kalle. För ostlöpe krävs en bit torkad löpmage från en spädkalv.

Magnus svarar:

Ida vel gå o höra efter om det är någon som har något löpe en bra koskälla har Frans vat hos Tengbom efter hon kosta 75 öre.

I Lillaryd finns en duktig träskomakare, som heter Sven Petter Johansson. Hans dotter Ester gifte sig senare med yngste sonen Robert i Attsjö Södregård.

...ni hade skullat skrevet up tumtalet på träskona åt Carl det är inte gott at få di som passa.... när ni skriver här näst får jag väl veta vad Poiken heter.

Det blev ingen hemresa för Vera den tjugonde, för dagen innan, den 19 juli, skriver Magnus ett nytt brev:

Ömt älskade barn om jag så får kalla er men efter jag är så gammal så töcker jag att ni är barn Guds frid vare mäd eder ... Wera Charlotta är både kry och glad så ni behöfa inte grunda något på henne..... käre barn ni behöfa inte grunda något på flekan för hon får sin röckt lika bra som om hon vore hemma hon är lika glad ved oss alla tre hon springer och bjuder mig socker medan jag skriver men när jag vell taga det då stoppa hon det i sin lelle mun vi är bra goda vänner men det hender att jag får mig en sinkadus (en smäll) i blan men det är bara välment Jag går och plokka lite bär Sedan springer vi enkeleken båda men jag får för det mesta va hög för hon springer från mig men det hender väl att jag får tag i henne iblan för hon vel så gerna språka mäd grisen men det är förbjudet för jag är red om hennes små fingra nu får jag tala om att Herren har givet oss lite Regn så det vexer alt ting det var i stort behof men då kom Herren mäd jelpen.

*våra kära helsningar till eder men aldra mest från eder Lella dotter Wera Charlotta som jag kallar henne helsa äfven er gamla mor och även kallas söskon
Teknar kerleksfult Magnus Nelsson Jag är inte Skön nu*

Fastän Magnus här påtalar, att han inte längre är soldat och inte behöver använda det namn som gavs honom, när han flyttade in i Skönstorp, använder han det i de flesta av sina senare brev. Egentligen heter han ju Nilsson, men på småländskt talspråk blir det Nelsson, och Magnus skriver som han talar. Vera heter också Gunhild Linnéa och inte som Magnus kallar henne, Vera Charlotta. Kanske hade han önskat att hon som andranamn fått samma som sin mor.

Några dagar senare får Magnus och Frans låna södregårdshästen för att resa hem med sommargästen.

Den 19 augusti, på Magnus namnsdag, föder Eva sitt andra barn. Även denna gång blir det en flicka. Elin Anna Elfrida blir hennes namn med tilltalsnamnet Elin.

Under den vinter som följer, tänker Magnus tillbaka på de härliga sommarveckor, då han fick rå om lilla Vera.

... jag ser att ni har helsan det gläder mig möcket att höra Jag ser efven att dina små flekor är krya jag kan inte glömma lella Wera hon slet i byksorna på mig sen tog hon rätt på min mössa sen bar det ut sen pekade hon upp i träden så feck jag plocka ner bär o låta henne ta så lenge jag trode mig till men hon har väl glömt mig kan jag väl tro om i fråga henne.

År 1900 - Ett nytt sekel

Vintern har gett vika för våren och ger hopp om ännu en skön sommar. Oavsett vilken årstid det är kan man urskilja tre tankar, som ständigt upptar gamlingen och som han uttrycker i nästan alla sina brev till dotterdottern.

Först hans längtan efter **Eva** som han ibland kallar Lotta.

Jag ser att du ämnar gå till Herråkra det hade nog varet roligt om jag hade kunnat gå dit. Lotta lella jag ser i ditt bref att du velle titta till mig om du inte hadde så långt velket jag inte kan läsa utan tåra.

Eva lella var snel och låt mig veta om du kommer någon gång.

Jag har ventat Eva varje lördag men jag har ventat förgefves du lofvade att du skulle gå hit en gång när du tittade in i somras Eva lella du gör synd om du inte går till mig en gång Gud vet hur lenge jag går här nog tror jag att du följer mig till graven men då kan jag inte tala med dig.

jag vet väl att det inte är så gott att gå ifrå di små men hade det varet i mine onge dagar så hade jag snart skola gått till Sneckaretorpet.

Den andra är hans längtan efter den nu två år gamla **Vera**.

Jag ser att min lella Wera har varet sjuk helsa henne möcket i från mig bed henne att hon är snell och springer hit ett slag och titta till mig. Lotta lella akta di små di kan inte akta sig sjelfa.

jag ser att ni har helsan och äfven era små barn det går ingen dag utan jag grundar på eder och edra små flekkor Lella Wera hon kommer väl inte till mig mera kan jag tro.

Lotta lella akta dina små barn det är många faror för små barn det ser vi i tidningen det

hade varet bra roligt om lella Wera hadde kommet till mig en gång till men det är väl inte tenkbart det kunde väl gå om ni velle va å mäd henne fråga henne om hon kommer i hog när hon slet i byksorna och velle att jag skulle ut i morellerna (körsbärsträden).

helsa lella Wera från mig att hon är sneller och springer hit när bären blir mogna.

om jag blott hade lella Wera här det hadde varet roligt du vet väl att när man är gammal så är man bansli

Jag legger och grunna på er varenda natt Rätt som jag tala med min frälsare så kommer tankarna på er och era små barn akta di små Plantorna venj dem inte till något högmod som är jengset nu för tiden.

Till sist den gamle mannens längtan efter **Evig Vila**.

Gud gifve mig en salig stund så är jag nöjd när jag får legga ned denna brekliga hyddan till vila.... ni må tro när man blir så gammal så lengtar man inte efter att vara i verden

Jag skall säga er att det är många besverligheter som inte di onge kan begripa förr än di får ärfara det samma.

jag måste vara nöjd som Herren gör jag är nu snart 80 år Jag venta budskap för varje dag men ännu har jag en nådedag.

Stackars Magnus, som känner sig så övergiven, fastän han delar stugan med Frans och Ida!

Men för den oändligt barnkäre Magnus kan de förstås inte ersätta ett lekfullt barn.

Och stackars Eva, som får ta emot hans klagan! Så många tårar hon måste ha fällt och så stor vanmakt hon måste ha känt, när hon läst hans brev!

Genom breven får hon också veta vad Magnus och släktingarna sysslar med och nyheter från Attsjöbygden:

mitt arbete det är Ja huger lite ved och så speltar jag åt Ida när hon väver Skön och Frans di hugger famnaved åt bolaget om dagarna.

här var skördefest ved fureby tisdagen den 14tonde dennes Frans och Ida var ved kyrkan det var en prest ifrån Wexiö som predikte. Mina på Sjelleverket (Evas syster) hon var här i söndas men Söder och Lovisa di var i begrafning till Falkas den gamla gumman är död Gustaf han skall gefta sig mäd Lena som har tjänat hos Johan Kalsson i Noragården Lovisa har varet bönaman.

I julhelgen tar Eva och Kalle sina små flickor med sig och besöker morfar Magnus i Nyborg.

Främmandet är mycket kärt men besöket alltför kort. Så snart de skilts från gamlingen, längtar han efter nästa gång de ska träffas igen. Han hoppas att han ännu en gång ska kunna besöka dem i Snickaretorpet. Men när värken är alltför svår och den, liksom hostan, plågar honom och håller honom vaken under långa vinternätter, då misströstar han.

Men snart är det åter vår, och med den känner den gamle att något av krafterna kommer tillbaka.

Älskade vänner om jag lefver och Gud vell så kommer jag vid missommar.

Stafva har jag frågat om hon vell följa mäd till er men jag har inte fått någon redig besked det är bara dåligt mäd käringerna nu för tiden di är semre än en 81 års gammal gubbe hade jag bara skänkarna i orning skulle jag snart springa till Sneckaretorpet.

Svärdottern Stafva, Johan Sköns hustru Gustava, är "nervklen" som man oftast benämnde neurotiska sjukdomar. Magnus har märkt det, men ännu talar han inte "klarspråk", utan nöjer sig med att påpeka att "det är bara dåligt mäd käringerna nu för tiden".

En månad senare, den 11 maj 1901, skriver Magnus åter om den planerade resan.
Jag ser i ditt bref att du velle att jag skulle va hos er lite det velle jag jerna men det är inte gott att få en hestakrake det är godt om jag kan få en resa.

Eva och Karl väntar nu sitt tredje barn. Eva har inget sagt om detta till sin morfar, men han vet nog ändå.

Hon har skämtat med honom och lovat att han inte ska behöva vagga småbarn, om han kommer. Minstingen Elin är ju snart två år. Han låtsas ha blivit förolämpad och samtidigt påpekar han att han vet hur det är ställt. Magnus skriver:

Jag har väl inte gruvat mig så farligt för vaggan Jag kunde vagga lella Wera när hon var hos oss Jag kunde bäst söva henne nu sege du att jag slepper att vagga hur vell du förklara det Jag töckte det var något så vuret i julas men kanske jag såg fel.

Helsa lella Wera Gunhild Linea.

Detta är första gången som morfar Magnus använder Veras rätta namn.

Ibland får Eva hjälp av någon av sina systrar. Det är nödvändigt när hennes dagsverken på säteriet ska utföras och när hon väntar barn. Fastän hon nu är i nionde månaden av sitt tredje havandeskap, känner hon sig frisk och stark. Hon och Kalle bjuder hela attsjöslakten att komma till midsommar. Magnus gläder sig och svarar:

Nyborg den 14 juni 1901

Älskade barn Som jag i dag hade den glädjen att emottaga ett mer än kärkommet bref från eder så well jag i hast besvara det och tacka så möcket var uti jag ser att ni har helsan det gläder mig att höra Jag får äfven låta eder veta att vi är begåvade mäd samma goda förmån in till dag och dato vilket vi inte få glömma att tacka Gud för Jag önskar nu att mina enkla rader måtte träffa eder vid helsan som är det förnemsta så länge vi vandra på denna syndiga jorden.

.....

i morgon 8da kommer Frans och jag till eder om vi lever och har helsan Stava hon är inte bra så hon kan inte följa mäd hon låter helsa och tacka för bjudningen Ida kommer inte ifrå nu hon har koen och grisen och bien jag tror väl inte di svärmer mäns vi är borte men en kan då inte va säker så man kan lämna alldeles öde.

Till sist den återkommande särskilda hälsningen till småflickorna Vera och Elin nu tre och två år gamla:

Jag ser att Wera vell bli min piga det var roligt för jag behöfvar så väl en piga men det värsta är att jag tror att hon får så dåli lön så hon inte tjena ut året det skulle va förargeligt men hon skall då få äta morellebär så möcke hon orka hon får väl beräkna då lite sedan får vi vidare talas vid när hon kommer hit.

Helsa lella Wera så möcke Jag tenker att vi blir väl öfverens om afärerna ni får inte glömma att helsa lella Elin hon är för liten att komma ut och tjena ännu en kär helsning till eder alla teknat i hast för Ida skall gå till Ekedal hon skall ta brevet mäd sig klokan är sex kärleksfult M Skön

Det blir så som Magnus hoppats. Efter besöket i Snickartorpet får han den lilla pigan med sig hem till Nyborg. De dryga tre milen färdas man som tidigare med lånad häst och vagn:

hemresan den gick lökligt och bra Wera hon var vaken hon så många granna kreatur i skogarna det var roligt Vi pustade inte fören vi kom till marbecken hon somnade lite när vi kom till mesunnet (Missunnet) men när vi kom till marbecken då var hon vaken hon var ute och gaf oss smörgåsa.

Förutom smörgåsarna hade Eva skickat med Vera en liten ost.

jag har ännu inte fått smaka hennas ost ändå jag har bett så väl men Johan Skön han var better tjender han feck smaka osten här om qvellen men inte jag.....

... när vi kom hem så var frankas flecka på Nyborg hon är där ennu di har så roligt om dagarna di är så sams om att roa sig så det kan ni inte tro di är så krya som ostamaska båda två så ni behöfva inte grunna på henne något hon har jelpt mig att skriva det syns väl lite.

Frank är gift med Idas syster. De bor i Herråkra. Lite nu och då vistas "frankas flecka" hos sin barnlösa moster i Nyborg, och det har den barnkäre Magnus inte något emot.

En stor bläckfläck i ett av brevets hörn visar, vilken hjälp gammelmorfar har fått med brevskrivningen av Vera.

Om gudstro, barnafödande och död.

Lenhovda församlings kyrkoherde heter Frans Nikolaus Hagström. Han är mycket omtyckt av sina församlingsbor, däribland snickartorpsfolket. Det var han som vigde dem samman för fyra år sedan.

Hans hustru klädde Eva till brud, vilket ofta var prästfruns uppgift vid denna tid. Hagström har också döpt deras barn. När Eva har möjlighet går hon till Lenhovda kyrka på söndagarna för att lyssna till hans predikningar och ibland får hon Kalle med sig.

Kalle har svårt att fördra Evas morbror Frans. Han är en riktig "domedagsprofet" och fördömer alla världsliga nöjen. Kalle retar sig på honom och anser att han är skenhelig.

När de träffas kommer de ofta i häftiga dispyter.

Frans åsikt är att Hagström är för mild och att han inte med tillräcklig kraft varnar sina åhörare för domedag och helvete. Efter det senaste besöket i Snickartorpet bestämmer sig Frans för att gå till Herråkra kyrka söndagen efter midsommar. Då ska Hagström predika där och Frans hoppas få belägg för sina misstankar.

Några dagar senare rapporterar Magnus och han är nog böjd att hålla med sin son:
Frans han var ved Herråkra i söndas han tökte det var mörkt och kalt ner åt Säfsjöström det ser möcket hednist ut hur skall det gå på den yttersta dagen men di tro väl inte på någon sådan.

Den insikten måste Frans ha kommit fram till under sitt besök i Snickaretorpet. Därifrån till Sävsjöström är avståndet ungefär en halv mil. Jag kan inte låta bli att undra vilka hedningar Frans hade träffat. Kanske var det bara några glada midsommarfirare.

Eva föder sin tredje dotter den 9 juli. Tilltalsnamnet, Julia, får hon efter sin födelsemånad och hennes övriga namn blir Augusta Frideborg.

Under några månader får Eva hjälp av sin syster Elmina.

Hon kallas bara Mina och är sexton år gammal.

Magnus oroas över sin svärdotter Gustava på Skönstorp. Ofta nämner han i breven, att hon inte är kry. Dessutom har Stavas och Johans ogifta dotter Vendla kommit hem till föräldrarna, eftersom hon väntar barn. Vendla är bara nitton år. Eva har för sin morfar påtalat det olämpliga i att ett litet barn ska växa upp hos den psykiskt sjuka kvinnan, men Magnus försvarar deras handlande:

... Du säger att det var ett påfund att Wendla kom hem men det var ingenting för Skön är glad vid småbarn men det är värre bekymmer Stava är kommen i förtviflan så hon låter inte rätta sig utan Gud allena kan göra det hon går jemt fram och till baka på golvet och seger Jag är förtappad jag är förlorad om man läs eller talar mäd henne seger hon det är för andra inte för mig det är försent så det är bedrövligt mäd henne Skön han sörjer så han är bliven så gammal nu så det kan ni inte tro det är en spegel och varning för oss store syndare vi bör alla bedja Gud för henne så väl som för oss skelva vi vet inte vad som kan henda oss hon är väl inte större syndare en vi .... satan han lurar efven på oss käre barn låt inte det versliga förtaga alt utan ni har någon tid till bönen di unge gå bort så väl som de gamla den ene efter den andre Johanna i Söragården hon begrofs den 13tonde dennes.....

Johanna, Evas väninna från barn- och ungdomsåren, är död. En lunginflammation har hastigt ryckt henne bort från make och tre små barn. De små moderlösa är Signe knappt fem år, Erik två år och Hildur tio månader gammal.

Eva och Johanna kan knappast ha träffas efter att de gift sig. Båda har haft fullt upp med arbete och växande familjer. Flera mil har skilt dem åt. Sorgebudet, som Eva får genom sin morfar, berör henne starkt. Tänk om detta skulle hända henne! Hur skulle Kalle då klara allt arbete med dagsverkena och torpet? Och flickorna, skulle han kunna ta hand om dem eller skulle de skiljas och tvingas växa upp i olika fosterhem?

I Attsjö Södregård får lilla Hildur sitt hem. Där växer hon upp som fosterdotter hos sin morbror Rickard och faster Elna. Men de får inte behålla henne så länge. När hon är tolv år får hon barnförlamning, eller polio som vi nu säger, och dör.

Hildurs grav på Furuby kyrkogård är prydd med ett vitt marmorkors. Hennes båda syskon tog deras far själv hand om. Senare flyttade han med dem till Algutsboda. Där bodde Ernst till sin död 1946. Han var bara 33 år när han blev änkling, men han gifte aldrig om sig.

Bekymmer i Skönstorp

I december detta år får Eva två brev från sin morfar. I båda beskriver han sin oro för svärdottern Gustava.

Stava hon är likadan Skön var inne hos doktor Karström i går han ordenerade droppa han töckte det vore best att hon kom in på spetalet (hospitalet) men där är inte plats nu hon gör inga farliga bång å sig nu utan hon går fram och till baka i kring vaggan så vaggan den rökta hon åt Vendla, i blan ger hon Vendla en smell men sen klappa hon henne det har alltid vatt Staves barn mig lier hon inte När jag kommer dit säger hon farfar lelle har ni nonsting sitt så dant att jag skall gå här och va döer det låter hon inte öfvertala sig mäd.

Evas syster Mathilda har varit hos fotografen:

Jag har fått bref från Tilda hon är kryer hon har sjekat ett kort till nu hon ser ut som en redi Gubbe nu svart som en korp.

Förutom särskilda hälsningar till Vera, får hon nu också ibland en liten sång som gammelmorfar har skrivit ner och vill att hon ska lära sig:

Jag undra om Wera har lärt sig Vandringsman i dessa dalar ännu.

Alla brev, som Magnus skriver till Eva, får han svar på. Också till sina andra släktingar skriver hon, och jag har ofta undrat, hur hon får tiden att räcka till:

Jag ser i Fransas brev att du inte har någon piga nu det är svårt när man har så små barn det är väl inte möcket att lita på när du skall gå ut i ladugården det hadde vart godt om det inte hadde varet så långt så hadde jag sitt etter barnen i bland.

Eva lella akta dina små barn du säger att du har vatt ved statsjonen det är farligt att gå så långt från dem det har hent en olöka här i närheten en liten gosse har bränt upp sig ner till ekbärns mens di var i lagån han lefver väl ännu.

Gammelmorfar vill ge Vera några ”ord på vägen”. Den dag hon kan läsa och förstå vad han skrivit, är han övertygad om att han inte längre är i livet:

Ett Menne till Lella Wera från Magnus Skön det kan du jömna till du sjelf kan läsa det Som Jag är nu så Gammal så tenker Jag inte på att träffa dig mera här i detta livet Gud vet det men Wera lella bed gud att vi måtte treffas i den Eviga glädjen då får vi träffa många slektingar och goda venner om vi blot håller oss till vår frälsare Jesus Christus ingen annan kan jelpa oss Wera lella när du bliver stor och kommer ut i verden så bed Gud att han bevare dig för dåligt sellskap, du kan inte nu förstå hvad Jag mena en annan gång förstår du det.

Resten av brevet är ställt till Eva och Karl:

nu får jag sända många kerleksfula hälsningar till eder förelldrar som har di små barnen akta dem väl lär dem inte till högfärd mäd deras klädedrekt utan Rätt och slätt di är lättlärd Gud nåde alla föräldrar som är skulden till högfärd ni kanske taker att jag går förlångt men det står klart i guds ord ... Frans och Ida låter helsa möcket till eder hälsa edra slektingar från oss teknat mäd en darande hand Jag har fått bref från tillda hon har helsan M Skön

I nästa brev skriver Magnus:

du undra huru det står till mäd Stafva det är bedröfligt det skall jag sega dig hon blir värre för varje dag nu skall hon bita hål i var menniska i hela verden hon biter Skön om netterna han tör inte sofva för hon springer öpp då är han rädder att hon förderva di som sofver i blan fatta hon tag i strupen hon skall strupa häl dem inte får han någon rå mäd henne det är ingen plats på spetalet det är 14 som sökt förut som inte fått plats presten har skrivet till Kosberga men där va heller ingen plats i blan så skeller hon som en hund.

Magnus är osäker på, vilka sånger han skrivit av till Eva och Vera. Det är ju onödigt att skriva samma sång flera gånger.

Jag vell nu sända lella Wera en sång till ett menne när hon har lärt sig den då är jag väl hän kan jag tro det är en vektig sång den bör vi kunna lite var Jag sjunger nästan var dag och äfven om nätterna och jag är det borttappade fåret när du skriver nästa gång så skrif upp första raden på var sång för jag vell inte sjecka samme sånger som jag har sjeekat förr.

I mars månad 1902 får äntligen Gustava en plats på Sankt Sigfrids sjukhus i Växjö:

Du ber att jag skall helsa Stafva men det kan jag inte nu hon är nu på spetalet Skön han var hos karström förut den resan kostade 20 kronor sen fick han betala 50 kronor på spetalet för 3 måna. hon bara skrek att di skulle nacka henne hon velle äfven fördärfva dum allihop det värsta var att fri det lella barnet Welle (Gustavas och Johans son Wilhelm) han har skrefvet att han och hustrun kommer hem ett slag i vår när det blir så di kan ta barnet mäd sig han har gråtet för sin moder säger han det kan man väl inte undra på det blir alt sökent att komma hem för dem.

I ett senare brev skriver Magnus:

Stafva hon är likadan Skön var i staden i lördags åttada då hade de henne i ett enskelt rum i början var hon i blan flere men di feck ingen nattaro för henne.

Återigen är det vår, och Eva har skrivit att hon hoppas kunna besöka morfar i Nyborg. Men han är inte helt säker på att det kommer att ske.

Hans svar blir lite spefullt:

du seger i ditt bref att du vell titta till oss ved Pingst det vore alt roligt men jag tar inte af mig mössan för än jag får si kärren men det blir ju två helldagar så du kunde väl gå hit om du har helsan.

Bekymmer i Bråten

Kalles mor Kristina har bott kvar på Bråten i fyra år efter makens död. Hans bröder, Erland och August, har tidigare bott och arbetat i Stockholm, Erland som murare och August som snickare. De senaste åren har August bott hemma i Bråten. Jag har förut nämnt att han är "nervklen". Nu har också den 37-åriga Erland blivit en allvarlig grubblare. Anledningen påstås vara, att han efter en "kärleksaffär" blivit lämnad av sin käreasta. Även Erland bor nu i Bråten. Dottern Jenny har haft arbete som piga, men nu är hon gift och bor med maken August Wilhelmsson på torpet Boarås.

Bråten börjar kännas för krävande för Kristina, fastän hon har haft hjälp av August och tidvis också av en dräng.

Den 14 november 1901 flyttar hon med sina söner till det mindre torpet Hoaberg, även det under Sävsjö säteri.

Kanske hoppas Erlands släktingar, att han ska botas, om han finner en ny kvinna. Magnus vill också försöka hjälpa till och har ett förslag. I Attsjö finns en kvinna i lämplig ålder. Han har skrivit till Erland och väntar på svar. Nu hoppas han att Eva också ska hjälpa honom:

... något bref från ärlan har inte kommet hit ni måtte vara dåliga bönamänner det är en snell flecka både i värsligt och andeligt hensende, han borde låta veta om han har bekommet något bref eller inte eller om han har sjekat bref till någon annan det får vi väl veta när du kommer till oss men om du setter dig för någonting bruk det gå.

I denna ljuva sommartid

De flesta av Magnus brev innehåller också en eller flera sånger. Ofta hämtar han dem ur Johan Arndts Postilla. En är Paul Gerhardts Sommarsång. Numera finns den i Britt G. Hallqvists bearbetning som nummer 200 i psalmboken.

*I denna ljufva sommarns tid Gack ut min siäl och gläd dig vid den store Gudens gåvor.
Se hur i prydnung jorden står, se hur för mig och dig hon får så underbara håvor.*

*Af rika löf är grenen full och jorden täckt sin svarta mull mäd sköna gröna kläder.
De fagra blommors möckenhet i större prakt och herlighet än Salomos dig gläder.*

*I luften svingar lerkan glad skogsduvan pickar på sitt blad och göken hörs i lunden.
Och högt begåvad näktergal med sång uppfyller skog och dal i tysta aftonstunden.*

*Mäd kyklingar ses hönan gå och storken bygger för de små de späda svalan metta
och hinden och den snabba hjort ses ila öfver berget fort mäd steg som vinden lättar.*

*Af blommor kransad bäcken klar igenom gröna ängar far och veg sig fram ses leta.
Vid stranden höras fröjd och rop af herdars och herdinnors hop som sina hjordar beta.*

*Det lella bi mäd trägen flit än flyger hit än åter dit och honung sammansöker.
Den ädla vinstocks friska saft alltmer sin helsosamma kraft i späda druvan öker.*

*Oss åkern bådard ymnig tid och ung och gammal gläds dervid och högt Guds mildhet prisar
som i så öfverflödigt mått oss människor så mycket godt var dag och stund bevisar.*

*Hvi skulle jag allena då i denna tid otacksam gå när allt sitt lof dig bringar
Allt sjunger jag och sjunga vill mäd lof jag ock vill höja till din thron min andes vingar.*

*Ack tänker jag är här så skönt är här så härligt och så grönt på denna ringa jorden,
hvad skall det då ej vara där i härligheten när jag är en gång förklarad vorden.*

*Hvad fröjd och ljus skall själen då i Christi lustgård njuta få när hon mäd englatunga
bland de utvaldas skara stor och tusende serafers kor halleluja får sjunga.*

*Ack att jag redan stode där inför din thron o Herre kär och bure mina palmer.
Jag ville då på englars vis instemma i ditt lof och pris med bättre fröjdepsalmer.*

*Dock fastän jag på jorden här mäd dödens kropp betyngder är vill jag dock icke tiga
ifrån mitt hjerta natt och dag skall dig till nådigt välbehag ditt lof i höjden stiga.*

*Hjelp och välsigna anden min låt mig alltjemt af nåden din befruktad stå i blomma.
Din sol upplive sjelen så att trones frukter städse må af hennes värme komma.*

*Låt anden din mig vara när så att ett träd jag stendigt är som goda frukter gifver.
Förlén att jag en planta grön en Saronslilja täck och skön uti din vård förbliver.*

*Behåll mig till ditt paradís och låt mig på de trognas vis i dina gårdar grönska.
Låt mig få tjena dig allén i trohet sann i kärlek ren så vill jag mer ej önska.*

I slutet av augusti månad är det rätt tid för yste, om julosten ska bli tillräckligt amper (stark).
Magnus tycker att Eva måste få veta:

*... gummorna här har lofvat mig lite ostamjök om lördag morgon om du hadde kunna
kommet då det hade vuret roligt men kanhända ni inte har slutat slåtren ännu.*

Jag tror nog att slåttern var klar både på säteriet och på Snickaretorpet och visst skulle Eva
gärna kommit hem och tagit hand om ystet. Troligen blev det den här gången svärdottern
Idas uppgift.

Julhälsningar och trösteord

Trots sin korta skolgång och sin höga ålder har Magnus Skön en jämn och fin skrivstil. Han skriver alltid på linjerat brevpapper. Men nu verkar det ha tagit slut, så julhälsningen 1902 blir ett undantag. Den framförs på en uppsprättad papperspåse.

Detta kan verkligen kallas återvinning, något som nu, drygt hundra år senare blivit mycket aktuellt.

Någon av Evas släktingar ska besöka Snickaretorpet under helgen och förmedla hälsningen.

Nyborg den 20/12 1902

Jag vell nu sända några rader till eder mina älskade barn och önska eder en god jul och äfven ett gott slut på det gamla året och äfven en god helsa.

... jag undra om Wera har börjat att laga till julgranen ennu eller om inte Eling kunde jelpa till mäd den saken något men kanhenda den lella (Julia) blir lika knepen mäd jelp så vida hon är kryer så tror jag att hon blir allra likst.

... jag går ut på vebacken och hugger qvelsved medan jag sjunger en liten sångastump.

... nu önskar jag att denne häre Pappersposen kunde träffa eder mäd den goda gåvan nemligen helsan som vi har att tacka den gode Guden för.

... På Södratorp där har di hälsan Greta hon är så kryer så det blir väl Sköns ålderdoms tröst Stava har vi inte sport till så nyligen Jag får väl sjeka denne påsen mäd Extra posten så dät är väl inte så noet (noga) mäd vekten.

Den första februari 1903 föder Eva sitt fjärde barn. Det är en pojke och hans namn blir Karl Erik Gunnar. Kalle gläds över att ha fått en liten ”dräng”, men glädjen blir kortvarig. Drygt sex veckor gammal dör lille Gunnar.

Efter att Magnus fått det sorgliga budet, skriver han genast och beklagar sorgen. Även hans hårt prövade son Johan Skön skriver brev och försöker trösta. Båda två vet hur det känns att mista barn. Magnus har förlorat två spädbarn och Johan två pojkar tio och fem år gamla. De dog med två dagars mellanrum i maj 1889. Inte heller den gången var dödsorsaken antecknad, men troligtvis var det någon smittosam barnsjukdom de drabbats av.

Johan skriver:

Attsjö den 22 mars 1903

Bästa Karl och Eva

Jag får i hast skriva några rader till eder för att beklaga eder stora sorj jag hör nämligen att eder lille gosse är död det är nog tungt för eder men det var ju så Guds vilja och dermed bör vi låta oss nöja och sedan huru sält för honom att få flytta hädan innan han fick se och höra huru mycket ondt här finnes i denna verlden om man betänker huru mycket bekymmer och ledsamheter man får genomlefva men det är väl så Guds vilja och dermed får vi låta oss nöja ack huru lyckliga di små barnen är som få komma hem vid den åldren.

Säll du som menlös fann din graf för åren, lik späda blomman som föll af om våren, du i det stilla gick ner du lilla, förr'n ondskan hunnit ditt förstånd förvilla.

*Ja Gud give att vi en gång måtte blifva lika lyckliga som di små barnen derfor sörjen inte och gråten, det kännes nog tungt det vet jag nog men vi borde häldre glädjas än sörja barnen är en gåfva som Gud har gifvet oss men han har också rättighet att taga dom igen ni ber att jag skall gå till eder vid vårfrudagen men jag får bedja eder att ni ursäktar mig för det jag inte kommer det är lång väg och inte är jag riktigt frisk jag har legat sjuk i 3 dagar denna veckan så jag blir så trött när jag skall gå något så ni får lof förlåta mig Jag får nu sluta min slarfviga skrivelse för denna gång med många kära hälsningar från oss allesamman men först och sist varder ni af mig hälsad
J.Schön*

*mätte Gud en gång få aftorka tårarna af våra ögon
Guds frid vare med eder.*

I varje brev som Magnus skriver, berättar han om sitt och de närmastes hälsotillstånd. Själv har han mycket besvär av sin värk. Han har svårt att sova om nätterna, och han kan inte sitta stilla långa stunder.
...för min del så är jag verkbruten så jag kan inte setta så lenge till lika utan jag får skriva lite i sänder setter jag för lenge så kan jag inte knappast stiga upp så det går åt flere bete (omgångar) när jag skall skriva.

En ostyring flyttar in i Nyborg

Även Frans och Ida är ofta krassliga. Frans plågas, liksom fadern, av den besvärliga reumatismen. De har nu varit gifta i sju år och båda hade nått "mogen ålder", 38 och 40 år, när äktenskapet ingicks. Eftersom de inte begåvats med några barn, bestämmer de sig för att ta emot ett fosterbarn.

Det blir en liten pojke, som kommer från ett barnhem i Stockholm. Hans namn är Georg och han är knappt fyra år gammal, när han kommer till Nyborg. Plötsligt blir det liv och rörelse i den lilla stugan och Magnus gläder sig mycket.
... vi har nu en liten ostyri Pojk han vell bara ha mig ut på vebacken om dagarna.

Det har gått en dryg månad sedan Eva och Kalle miste sin lille son.
Jag ser att ni sörjer er lelle son men det är synd ni kunde väl intet bättre önska honom utan vi vill bedja Herren att vi få komma till samma goda ro men det går inte mäd blott tomma ord vi måste söka herren af innersta jårta om vi skall finna honom. Jag töcker att det var gott för den lella flekan att hon feck vara lella barn ännu.

Magnus syftar på den snart två år gamla Julia, som efter kikhosta vid sju månaders ålder har varit klen och bräcklig. Han fortsätter:
Jag tror att min tid kan inte blifva så långer till nu är det sju år sen mor flöttade hem nu önskar jag att få komma till samma goda ro ja Gud i himmelen jelp mig där till.

I maj månad 1903 får den 55-åriga Gustava komma till ro. Hennes sjukdom har inte förbättrats, sen hon kom till hospitalet. För både henne själv med sin oro och förtvivlan och för hennes anhöriga, är nog detta en lättnad.

Jag kan tala om att Stafva har slutat sina dagar hon dog på spetalet Skön hemtade henne han köpte kista i staden hon begrovs bönesönda Selma hon var uppasar och mor (Evas mor Lovisa) hon var kokerska på Södratorp Welle Skön (Johans son Wilhelm) och hans hustru och deras lella flecka di kom i lördas Skön mötte dem i staden i dag reste di klockan 11 då skusade Skön till staden igen Welle Skön han hade en snell Hustru och äfven en snell flecka di var riktigt roliga det blef sökent efter dem.

Fyraåringen Elin har den här sommaren fått följa med sin mormor Lovisa till Sjelfveverket. I sitt brev från den 16 juli skriver Magnus:

Ida och Wendla og Greta og Jeorg di var på Sjelleverket i söndas där hade di hälsan... när di gek från Sjelleverket så följde Lovisa og emel og sellma og eling mäd till vise mose Eling hon hadde velat fölt mäd till Nyborg Lovisa får väl ta henne mä sig en gång så jag får si henne.

Numera har Eva sällan tid att besöka gamle morfar. Arbetet med hemmet, barnen och djuren och dessutom dagsverkena på herrgården tar all hennes tid och tär hårt på hennes krafter. Men Magnus brev ger hon sig ändå tid att besvara. I de flesta uppmanar han Eva att komma och hälsa på honom, innan han dör. Vilken vanmakt hon måste ha känt, över att alltför sällan ha möjlighet att uppfylla hans önsknings!

Eva lella du har lofvat att du vell titta till mig på min namsdag du håller väl ord mäd vad du har lofvat jag sir att Wera vell följa mäd det var roligt men det blir nog drygt för flekestackan men Pojken vi har han har vatt med ved kyrkan 3 gånger i sommer han är inte 4 år ännu men har sprunget lika bra när han kommet hem det är en sådan pratmakare så han tier alri nu har han sakt var Eva och Wera skall legga di skall legga i soffan Georg och farfar i en säng och pappa och mamma i den ena sängen så nu har han bestält sängplats.

Jag har börjat att svulna i fötter och ben så det lider väl på tiden att jag får flöttja hän min bror är nu hemflötter han var 5 år yngre en jag det vore godt att få vila den värkbrutne kroppen.

Detta är första och enda gången som Magnus, i sina brev till Eva, nämner ett syskon. Brodern hette Johan. Han var också skraddare och bodde i födelsesocknen Söraby. Magnus var äldst av en syskonskara på fem, därav en syster, Catharina. Brodern Nils, som var soldat och skomakare, drucknade när han bara var 30 år gammal. Yngste brodern Peter har jag inte lyckats följa efter att han 1890 för sista gången skrevs bland personer med okänd bostad, men "Å församlingen skrivne" i Söraby. De övriga var nu döda.

Den 19 augusti är det Magnus namnsdag och den här gången gör inträde Eva honom besviken. Hon har fått låna häst och vagn och tar sina tre små flickor med till Attsjö. På vägen passerar de mormor Lovisas familj i Sjelfveverket. Där övernattar de både på dit- och återvägen.

Vilken glädje för den gamle att nu få träffa alla Evas små, femåriga Vera, Elin, som fyller fyra just på gammelmorfars namnsdag och tvååriga Julia. Men ett par dagar går så fort, när man är tillsammans med dem man älskar mest.

En tid senare skriver Magnus:

Jag har grunnat så möcket huru hemresan för dig med dina små gick för det blef så dant rägnväder...

..Jag töcker att jag ser dig och dina fleckor varje dag äfven töcker jag att det var lesamt att du skulle gråta när du geck ifrån mig.

Amerikabrev

Äntligen har det kommit ett brev från Charlotta. Hennes son Johan August har skrivit.

Maken Kalle har i många år haft en besvärlig hosta och är ofta sjuk.

Men Charlottas tre söner

... det är raska pojka allihop, di har bögt laggår som römmer 28 fäkreatur.

Nu ber de om foton av sina kusiner, Lovisas och Johans döttrar.

Jag tror att di grunna alt på denne töserna efter di ber om deras kort men jag tror inte att di har hälande (lust och mod) till att resa di har bjudt Mina Skön (Johans 16-åriga dotter) fribeljett lenge sen men hon har inte hälande till att resa.

I Snickaretorpet, liksom i andra torparstugor vid den här tiden, lagar man sin mat över öppen eld. Där står också ibland den trebenta kaffepannan och puttrar. En dag, när småtöserna jagar varandra runt i stugan, råkar Elin knuffa omkull kaffepannan och bränner sin ena arm svårt. Föräldrarna måste forsla den gråtande flickan till sjukstugan i Lenhovda. Där blir hon väl omhändertagen och omskött, men i hela sitt liv har Elin stora ärr efter sin brännskada och Magnus ömkar henne: *stackas lela Eling som blef så illa tillygad stackars barn.*

När Eva skriver till morfar, ritar Vera ett kort och skickar med. Magnus blir så glad över den hälsningen. Han skaffar ett vackert kort för att återgälda. Men det kommer aldrig fram och han har sina misstankar: *det hade väl någon tat mot ved statsjon och behållet det.*

Magnus brev är innehållsrika. De förmedlar nyheter från Attsjöbygden. Han berättar vilka som gift sig eller dött, om vad släktingarna sysselsätter sig med och deras hälsotillstånd.

Han beskriver vädret och växtligheten. Breven avslutas med uppmaningar till Eva att komma och hälsa på. Men de tårfyllda avskeden gruvar han sig för:

Eva lella om du kommer någon gång så får du inte gråta varken när du kommer eller går utan vara glad.

I alla brev finns bibelcitater och psalmsverser, ofta med påminnelse om den gamles förestående död.

Jag längtar af allt hjärta att saligt skiljas hän ifrån all nöd och smärta och bli hos Gud min vän.

Ständigt uppmanar han Eva att hon inte ska glömma sin frälsare, att hon ska be till Gud för honom ”den gamle syndaren”, men också för sig själv, för sin make och sina barn: *Eva lella glöm inte mig i dina böner du må tro jag är nöjd med detta elendet blott jag får min fattiga själ frälst vilket jag hoppas. Jag vill vila vid klippan Jesus Kristus jag önskar blott att vi finge träffas hos honom ... jag får nu lägga om nätterna och ångra mina gamle dårskaper men jag vet jag har en frälsare som både vell och kan hjälpa mig Herre var mig nådeli Hela min själ ty jag hafver syndat emot dig Ps 41:5 Min själ törstar efter Gud när skall jag därtill komma att jag får se Guds ansekte Ps 42:2,3*

Numren på de psaltarpsalmer som Magnus hänvisar till stämmer inte med senare bibelöversättningar.

Året är nu 1904 och Evas syster Matilda ska fylla 25 år till hösten. I flera år har hon tjänat som piga. Hon är rask och duktig och känner sitt värde. Och Matilda blygs inte över att förhandla. Morfar berättar för Tildas storasyster: *Welle i Vestorp (kallad Rike-Ville i Ulfvagård) velle statt tillda men han tökte att hon var för dyr hon begärde 130 kronor för somman han tökte att hon kunnat vatt belåten mäd 125 så det blir väl inte något af.*

Arvid och griskultingen

Arvids son **Harald Schön** berättar.

Denna sommar har Johan Sköns yngste son, fjortonårige Arvid, fått plats som lilldräng hos Salomon Karlsson i Attsjö Båtsmansgård. Av sin husbonde får Arvid en dag ett uppdrag som han gillar. Han ska åka till Furuby för att hämta en griskulting. Att sitta på hästvagnen är ju inte särskilt betungande, och en liten gris ska väl inte bli svår att forsla till Attsjö. Grisen stoppas ner i en säck som knyts om med en snörstump och placeras på vagnen.

Men det visar sig snart att det är en orolig och bråkig passagerare som Arvid fått med sig. Hästhovarnas klapprande, vagnens knirrande och de järnbeslagna vagnshjulens slammer gör grisen vettskrämd.

När skjutsen nått Klövet mot Nykvarnshållet håller inte längre repknuten för påfrestningen. Innan Arvid upptäckt, vad som håller på att hända, har grisen hoppat ur säcken, ner från vagnen och rusar iväg mot Nykvarnagärdet. Arvid styr hästen mot ett träd vid vägkanten och binder den där. Hans hjärta slår hårt, när han tänker på vad denna hans ouppmärksamhet kan få för följder, om han kommer hem utan gris. Men Arvid har tur. Grisen har försökt ta sig rätt igenom en gärdesgård och fastnat. Han blir ett lättfångat byte. Men Arvid har fått en ofrivillig språngmarsch och känner sig lite svagbent, när han bär grisen tillbaka till vagnen. Den här gången ser han till, att knuten håller ända hem.

Förändringar i Skönstorp

Johan Skön har nu varit änkeman i ett och ett halvt år. Han har ännu inte fyllt femtio och kanske grugar han sig för att snart vara ensam på torpet. Inte ens lilla Greta, som enligt hans far Magnus skulle bli ”*Johans ålderdoms tröst*” kan skingra hans oro.

Äldste sonen Vilhelm träffar han inte ofta. Han bor fortfarande i Skinnskatteberg. Senast han besökte hemmet var vid Gustavas begravning. Hittills har de övriga barnen, Vendla med sin nu treåriga Greta, Mina och Arvid, bott i Skönstorp, Vendla är husmor och Mina, eller Vilhelmina som hon egentligen heter, arbetar, där det behövs, hos bönderna i trakten.

Johan har blivit bekant med en kvinna från Sandskog i Sjösås socken. Hon heter Katarina Johansdotter, är 38 år gammal och ogift. Tillsammans med ett par andra kvinnor vandrar hon omkring i bygden, håller bönemöten i hemmen och värvar medlemmar till baptist-samfundet. Under sina vandringar besöker hon också Johan i Skönstorp.

Han är intresserad av henne, men ändå lite tveksam till hennes engagemang inom sekten. Sköns har alltid varit flitiga kyrkobesökare och är lite avogt inställda till frireligiösa rörelser. Magnus är väl införstådd med att Johan och Katarina har fattat tycke för varandra:

Jag vell nu tala om att Katta i Sandskog har varet här ett par dagar hon kom i lördags om tisdag skall hon pasera samma ställe igen. Jag töcker att hon skulle lesna ved att tjena men det är ju så ju mer Penger di har ju mer vell di ha di store lönerna bedrar dem vi får nu si hur det går mäd de nye byxer och den nye tjolen framtiden utvisa at det skall ni få veta en annan gång.

... i kvell så är Skön på Nyborg och läser i Skrifvers verk i går kvell var vi på Södratorp och sjungde många vakra sånger i qvell får vi höra många vakra ord.

... fleckerna i Sjelleverket hade skulle kommet till oss i friveckan men det kom ingen di tökte väl inte dät var så roligt att höra Guds ord det är inte roligt för värden men vi ha ändå vare några som velle höra guds ord Katta hade en fleka mäd sig från Brettatorp och en fleka från Stora ryd som heter Sofi det är en snäll tös.

I december, en månad senare, har Magnus mera att förtälja som rör ”de nye byxer och den nye tjolen”.

... Mina (Evas syster Elmina) har varet på Nyborg i natt hon säger att hon går till eder vid jul så du Eva lella kan komma åt att gå till oss ett slag i jul det vore bra roligt kan hända Katrina kommer hit det vanka bref emelan Skön och henne men vi får inte si dem men Vendla tala om det för oss det är inte mer än Arvid som får si dem

lella Greta sade till sin morfar här om dagen skall du nu skriva till fästemoen igen di små di bå hör och si Vendla kanske stafva för henne

men hon är inte mot på det hon töcker att han kan inte vara ensammen när di flötter från honom Mina hon vill stä sig och Vendla hon vill till Skinnskatteberg hon får bref altjemt så hon blir inte hemma mer än i venter.

... Jag får väl sluta för denna gång Gud gifve oss en god jul allesammans en jertelig kärhelsning till eder hälsa den gamla gumman (Kalles mor) och så många som vell vårhelsning emottaga

teknat mäd en darrande hand ni får väl ursekta mina fel *M Skön*

jag hoppas att du kommer som du lofvat

Just med dessa ord ”teknat mäd en darrande hand” avslutar Magnus numera de flesta av sina brev.

Nej, det blev ingen resa till morfar denna julhelg.

På nyårsdagen 1905 fyller Kalle 37 år.

Av Eva får han ett vackert nyårskort. Motivet är tre änglar med blommor i händerna.

Själv har hon textat:

Godt Nytt År tillönskas af Eva Gratuleras på födelsedagen den 1/1 1905

Hon har skrivit en vers också:

Så lycklig blif som du förtjenar så följer goda englar dig!

Du ser hur hjertligt jag det menar: Lef alltid säll - förgät ej mig.

I februari får Magnus det efterlängtade besöket. Den här gången kommer Eva ensam.

De tre småflickorna har hon lämnat i systemn Minas vård. Till sommaren väntar hon barn igen, men ännu går hon lätt till Sjelfveverket. Hon övernattar hos sin mor och fortsätter nästa dag till Nyborg. Magnus tycker att besöket är alldeles för kortvarigt.

Några dagar efter att Eva kommit hem når henne ett brev.

... jag sporde att du var på Själlevärket till tisdagen men inte kunde va på Nyborg öfver söndagen, grälar han.

Troligen var inte mor Lovisa riktigt kry, så att det var därför Eva stannade längre hos modern, än hon hade ämnat, för Magnus skriver vidare:

... du vill veta hur det är mäd Lovisa jag har inte sport till Sjellevärket sen du var här så vi vet inte om dem något på Södratorp har de noerlunda hälsan utom Wendla hon är inte rätt kryer hon har värk i sina ben i mellan åt.

Kalles syster Jenny och svåger August Vilhelmsson har flyttat från torpet Boarås och köpt småbruket Blankadal. De har nu två barn, Alfred och Elin.

Även denna unga familj får del av Magnus omsorger:

... Jag ser att august och jenny skall flötta men velket håll om lenhofda det är har du inte nemt eller vilken Rote det höre till det var ett dyrt torp det blir dyr skatt om di ska Ränta pängerna men kan di betala det är det ju bra.

Den svåra värken fortsätter att plåga Magnus. Vintrarna är besvärligast. Då återkommer den ihålliga hostan och någon riktig nattro får han aldrig. Helst av allt vill han slippa jordelivet:

... jag får nu låta eder veta hur det står till mäd oss för min del så tenker jag inte på att blifva bättre här i detta lifvet jag har varet kraslig hele ventren

en lång tid hade jag en farlig hosta aldra värst om nätterna men nu har den saktat sig

jag hoppas det lider mot aftonen och dagen är förliden jag längtar till min käre frälsare att han måtte förbarma sig öfver min fattiga själ som har kostat hans dyra blod

Eva lella bed Gud för mig som är den aldra förnämste ibland alla syndare

Frans och Ida låter hälsa till eder och tacka för helsningen di är nu som vanligt Vendla på

Södratorp hon har varet dåli i venter hon är väl något bättre nu Frans han har varet sjuk i 3 veckor men nu är han bättre det har varet möcket sjukligt i venter här är stora förändringar

skedda sen jag kom hit då var jag 22 år nu är jag 84 och ett halft år här finns ingen bonde nu som var när jag kom hit det är inte mer än Johanstorpatjäringen som lefver.

Den 15 juni skriver Magnus igen. Nu är han orolig för Eva. Han vet att hon vilken dag som helst väntar det nya barnet, och hon har ingen hjälp. Hennes systrar, som tidigare har ställt upp, är bundna vid sina pigplatser. Man kan inte lämna en sådan, när man har 'stätt sig' över sommaren eller arbetsåret ut. Och det slutar först i oktober månad.

... Det är lesamt att ni inte kan få tag i någon liten Piga jag har grunnat så möcke på eder för jag vet att du är tung på foten.

... det är aldeles omöjligt för eder att vara utan piga det vore best om ni komme från dä dära gvaksväsendet men kalle har väl jort möcke arbete på torpet töcker han Lovisa var på Nyborg söndagen före heljatorsda hon frågade efter piga på flere ställen.

"Gvaksväsendet", vad menar Magnus? Är det ett dialektalt uttryck för torparlivet, eller är det ett uttryck som uppfunnits av någon av Evas döttrar, innan de lärt sig tala rent?

Barn myntar ju ibland ord som sen gärna används av de vuxna.

Gvaksväsendet, kan det vara dagsverkandet eller dagsverksväsendet?

Varken Magnus eller Frans är helt nöjda med Johans val av kvinna. Troligen beror det på, att de inte delar hennes religiösa inriktning.

... Skön han var på mesjonsmöte i Braås pingestdagen nu har Katta fått honom mä på mesjonsmöten ved påsk var han i Brittorp inte smaka han några starkvaror nu Georg låter helsa fleckorna så möcket ock tacka för vyet (vykortet) han vell bara va på Södratorp om dagarna hos Greta.

... det värsta jag har så är det om nätterna då har jag inte möcke fred för värken men det går den ena dagen efter den andra gudivarelof jag har ingen brist på guds ord där har jag mitt bästa nöje där får jag hålla mig tät intill den rätta klippan som är Jesus Kristus jag undra om ni har någon tid att tänka på honom den tiden behöfva ni aldrig ångra käre barn glömmen inte det.

Den 20 juni föder Eva sin fjärde dotter, Berta. Sina övriga namn, Matilda Kristina, får hon efter sin mormor Lovisa Matilda och efter farmor Kristina.

Magnus delar den unga familjens glädjeämnen liksom deras bekymmer.

... jag ser att ni har fått en liten jelp Piga till jag ser äfven att det har varet oturligt mäd kreaturen det var inte roligt men vi får bedja Gud om tålamod

Jag undra om ni feck någon nötta av stuten den första ko Skön hadde den borgade han av Ola på Qvarnaryd 2 dagar efter hon hade kalfvat så dog hon hon kostade 75 kronor sen feck han borga en till för 80 kronor 1 år derefter feck han slakta den så hadde han en kviga efter den det var alt i hop

Ola han slo inte å ett öre ändå hon inte lefde lenge men nu har han 3 koer o 2 kvigor nu har han fått di däre jeftegrillerna i sig så han springer och möter fästemen i blan i söndas då var han på Kosta hos Carlqvist söndagen förut var han i Sanskog han går inte fören dagsvärket blir jort

nu har han vatt i torsagården och temrat upp en lager (lagård) åt Johan kalson nu hugger han famnaved

Wendla hon är inte kryer så pojken och han di har både slått och räfsat.

Nya förbindelser och trösteord

Den 29 oktober blir Katarina Johans hustru. De vigs i Furuby prästgård.

... hon har nu en make som har fruktat Herren ifrån sin ungdomm.

Kristina, Karls mor, har stora bekymmer. Den mörka hösten är en svår tid för den sorgmodige Erland. Han kan inte längre vistas hemma i Hoaberg. Han måste få vård och förs till Sankt Sigfrids sjukhus. Detta innebär mindre hjälp med arbetet på torpet och kostnaderna för vården blir betungande. Men sorgen över att sonen aldrig någonsin kommer att bli frisk, är dock den tyngsta bördan att bära.

*... Jag ser i edert bref huru lesamt det är mäd ärlan måtte Herren få hjälpa honom
Måtte Herren äfven bevara oss från samma elände, det är en spegel för oss det är den
lesammaste sjukdom som kan tänkas-... helsa så godt till kallas mor att hon inte sörjer för
möcke öfver sin son utan beder Gud för honom.*

Magnus Skön är nu i sitt 86:e levnadsår. Kroppsligen känner han sig eländig. Han orkar inte skriva ett brev färdigt utan att ta pauser ibland. Och fastän han beklagar att handen darrar, kan man inte märka det på hans fortfarande jämna och fina handstil. Hans tankar är klara, han är medveten om vad som händer i hans omvärld och alla sina sinnen har han i behåll.

*... jag har mina krämpor och sömnlöse nätter men jag får tacka den gode Guden för att jag
är som jag är det är många som är både bättre och sämre jag är uppe åtmenstunne halva
dagen. ... jag kan mäd Guds hjälp reda mig ännu det är en Guds nåd det är inte många 86-
åringa som kan det jag både hör och sir när det är klart väder kan jag läsa utan Glasögon.*

Georg, Frans och Idas fosterson, har nyss fyllt fem år. Han är en riktig liten vildbasare, och Magnus tycker ibland, att han är i jobbigaste laget.

*... han är kryer och ostyrig jag är inte glad ve den Pojken för Franse håller mäd honom för
möcke så han får lefva som han vell han får väl si hur det går till sist.*

Kanske är han en orolig själ lille Georg, allt för svår att hantera för sina fosterföräldrar.

Kanske är det på grund av sin verksamhetsiver, som Georg får börja skolan redan på nyåret 1906. Frans och Ida har svårt att finna sysselsättning åt honom och tror kanske, att han ska lugna ner sig, om han får börja skolan.

Samtidigt räknar de nog med att få hjälp med hans uppfostran. Attsjö by har en egen skola. Under vårterminens fyra månader får klasserna 1-3 sin undervisning där. Under höstterminen går klasserna 4-6 i skolan och då är de yngre barnen lediga. De flesta barn har en hel del uppgifter att utföra i hemmen. Det är passning av småsyskon, hjälp i hushållsarbete och jordbruk. Åt Georg är det troligen svårt att hitta lämplig sysselsättning i Nyborg.

... han hålls mäst ve banan (järnvägen) om dagarna.

Vera är drygt ett år äldre än Georg. Hon har redan gått första klass i skolan i Sävsjöström.

I Lenhovda socken går de yngre klasserna i skolan under höstterminen. Till hösten har turen kommit till Elin, men då får systrarna sällskap med varandra.

Magnus har fått brev från Eva och Vera och han låter dem inte vänta på svar:

... Georg går i skolan om dagarna han hadde Brevet mäd sig hem från skolan han velle veta om det var någon helsning från flekkorna men det sade jag det inte var det var dåligt sade han när han kommer hem så vell han bara roa sig läsa det frågar han inte efter men utantill det kan han när han har hört eller läst det en eller två gånger när han är i kyrkan då sjunger han öfver både orger och församlingen så folket bli aldeles förvånade han låter helsa till flekorna att di inte glömmet honom en annan gång.

I Attsjö byggs en järnväg. Den ska användas till att forsla timmer från skogarna i trakten ner till Furuby. Därifrån skall timret flottas vidare över Årydssjön till Åryd, där det finns sågverk och lådfabrik. Av den manliga befolkningen i Attsjö har många fått arbete vid banbygget däribland Johan Skön och hans son Arvid. Magnus är mycket skeptisk till detta nya påfund, som har gjort intrång i hans hittills trygga värld.

... nu bögger di bana från Södra till fureby ho stanna ve åen mellan Södreqvarn och Nyqvarn så det är möcke folk di tjäna stora dagspäningar Skön han är mäd på banan men Frans han tro sig inte till att va mäd hon går mett emellan Södratorp och Södraled sen stanna hon ve dalabacken, men jag tror att det lider på världens sista tid det går så många tecken men värden tror det inte Gud vet det må vi bedja Gud att di inte får makt att taga Guds ord i från oss dät är bara fritänkeri runt omkring oss.

Det är åter försommar. Pingsthelgen är över. Den har Magnus fått tillbringa i ensamhet, eftersom den övriga familjen har gjort kyrkbesök och hälsat på släktingar. Magnus tycker mycket illa om att bli lämnad och beklagar sig för Eva:

... Jag får tala om att jag feck vara ensam hemma båda heldagarna Frans han geck till Själlevarket om lördaseftermedan sen var di ve dädesjö Frans och Söder Lovisa och Bror bara Selma och Georg var hemma Sen kom di hem andaseftermedan han spisade medda hos Palmgren när di hadde jort bön Ida hon geck till fureby Pingestdagen sen till Härråkra andan (annandagen) men jag hade Guds ord i selskap.

Det är inte bara järnvägen som Magnus ogillar. Även den nya sonhustrun irriterar honom: *... på Södratorp har di helsan jag har inte vatt där mer än en gång sen den nya qvennan kom dit jag töcker inte om deras nya lära di har inte vatt ved kyrkan mer än en gång sen hon kom dit förut geck Skön var söndag.*

Tankar på uppbrott

Kalle och Eva har bott i Snickaretorpet i snart tio år. De har lagt ner mycken möda för att utöka den mark, som ger föda åt familjen och deras få kreatur. Men den lilla jordlotten är för liten för den växande familjen och stugan är trång. De fyra flickorna ska få ett syskon till våren.

Kalle har börjat se sig om efter ett större jordbruk. Under Sävsjö säteri finns även arrendegårdar. En sådan ligger i Hjärtaskog, en riktig idyll vid den vackra Hjärtsjön. Den nuvarande arrendatorn ska flytta därifrån, och Kalle har anmält att han kan tänka sig överta arrendet. Magnus har länge tyckt, att torpet har krävt mer arbete av sina brukare, än vad det gett i utbyte. Han har fått veta deras planer, men inte fått klart för sig vart de ska flytta.

Han är orolig för att det blir så långt bort och att de aldrig kommer att ses mer. Ungefär en mil lång är vägen mellan Snickaretorpet och Hjärtaskog.

...ingen meniska har kommet från Själlevarket så vi har ännu inte sport vart ni skall flötta ni drar väl å längre bort kan jag tro.

Fortfarande är Erland på sjukhuset. Men det är inte bara för honom man har bekymmer. Även Augusts psykiska besvär gör sig påminda. De sägs härröra från en upplevelse i hans tidiga ungdom. När han var 16 år arbetade han i skogen med timmerfällning. Ett stort träd råkade fällas åt fel håll och var nära att träffa honom. Lyckligtvis blev han inte skadad, och ingen annan skadades heller allvarligt. Men för den känslige August blev upplevelsen en svår chock. Under sex veckor miste han talförmågan. Så småningom återfick han den, men något mera skogsarbete blev det aldrig för honom. Denna vinter börjar de anhöriga märka förändringar i Augusts beteende och de oroas för att även han ska hamna på Sankt Sigfrids sjukhus.

*... hälsa August det var lesamt att han skall vara sjuk
... den stackas gumman hon få ha bekymmer.*

I samma brev skriver Magnus:

... jag är nu den älste manspärson inom fureby församling bråastinan är den älste utaf fruntemren.

En svår epidemi härjar bland barn i Furuby i början av år 1907.

... det är möcket dödligt mäd små barn Frittjof i Söragården han dog i difteri den 6 dennes Osker i Kronegården har 3 som har dött den siste begrofs den 3dje eller kyngelsmessedagen så nu är di barnlösa. Osker han är sjuk han har varet sjuk öfver ett år han blir inte bra han har longehosta

2 barn i storary är sjuka i samma sjukdom som frittjof så nu har inte kalle qvick mer än 1 barn och det är sjukt i samme sjukdom dä mä så vi undra huru det går mäd vår ostyring han låter helsa så möcket till flekorna för vyet han säger att han är glad ve alla som har tjortlar utom tjäringer som är gamla.

... Di har helsan på Södratorp Katta hon är vest i grosses nu.

Flyttningen

I november månad 1906 rullar flyttlasset iväg mot Hjärtaskog. Kalles båda oxar har redan gjort en tur den milslånga vägen med lasset fyllt av redskap, verktyg och möbler. De övriga djuren, ett par kor, en kviga, tre får och några hönor i en bur, är också på plats. Nu är det dags för de sista ägodelarna och familjen. Kalle och hans oxar har kommit tillbaka.

Den blivande grannen i Hjärtaskog har skickat sin äldste son, sjuttonåringen Gunnar, att hämta familjen med häst och vagn. Vilken spänning för flickorna, när de får kliva upp på skjutsen och sätta sig till rätta bland klädplagg, husgeråd, sängkläder och mattor. Alla är väl påbyltade, det är kyligt i luften. Minstingen Berta kryper ihop i mors knä.

De tre storflickorna åker också, men i uppförsbackarna hoppar de av. Tänker väl att det blir lättare för hästen då, men håller också värmen bättre, när de går eller springer bredvid.

Visst känns det vemodigt att lämna stugan, som varit deras hem och där de alla är födda. Flera gånger vänder de sig om för att säga adjö. Men när platsen är utom synhåll, tar förväntningarna inför det nya överhand. Far har berättat om hur fint de ska få det där i Hjärtaskog. Det är klart att där måste vara fint, när det har ett så fint namn. Den kraftiga arbetshästen rör sig sävligt, men efter en knapp timme är de ändå vid målet.

De blir inte besvikna. Huset är större än den lilla torpstugan. Två rum och kök nere. Och i köket finns en riktig kokspis. På övervåningen är det en kammare, men för övrigt är vinden inte inredd. Runt omkring stugan växer körsbärsträd och krusbärsbuskar. Nere vid sjökanten står ett par aplar. Och vilken vacker sjö! Den ligger bara några meter från stugan. Här kan man bada och fiska när det blir sommar. Nu står träd och buskar kala, och marken är klädd i brunt gräs. Men man kan ana blommande fruktträd, grönskande lövängar, hagar och åkrar.

Det bär iväg till lagården. Där står nu oxarna och vilar sig. De har fått var sitt ordentligt fång hö. Korna råmar igenkännande, och fåren vill också hälsa. Djuren ser lite osäkra och undrande ut inför det nya. Varför står vi här?

Eva och Kalle hjälps åt att få ordning i huset. Flickorna vill också hjälpa till. De nya grannarna kommer och hälsar välkommen och bjuder på flyttgröt. Det finns bara två gårdar i Hjärtaskog. Den andra ägs av dess brukare, Gerda och Petter Johan Sandell och är Gerdas föräldrahem. Familjerna är inte obekanta med varandra. Petter Johan är bror till Kalles svåger August Wilhelmsson. Sandells har tre pojkar. Förutom Gunnar, som hämtade dem, är det Ivar fjorton och Folke sex år.

När kvällen kommer efter en tröttande dag, har tre sängar bäddats i det största rummet. Flickorna lägger sig två i varje säng, så som de är vana. Eva och Kalle sover i den tredje. Säkert känner de sig nöjda och lyckliga. Men kanske undrar de också, vad som väntar dem här. De tio åren i Snickaretorpet har gett dem både glädje och sorg, vad ska framtiden i Hjärtaskog ge dem?

Kanske fick lilla Berta frysa under resan ändå, för strax efteråt blev hon sjuk. Mitt i alla bestyr med att få ordning på det nya stället, ger sig Eva ändå tid att skriva till morfar. Hon vet att han väntar otåligt på hennes brev. Och han besvarar det genast.

... Käre barn Gud välsigne och bevara eder på edert nya ställe. Jag får nu tacka så möcke för det kära brev till mig varuti jag ser att ni trifs godt på det nya stället det var roligt att spörja jag ser att ni har helsan utom lella bärta om Gud vell att lella bärta finge flötta hem då vore hon löckelig Jag ser att ni har skekeligt granfolk det var äfven roligt att spörja.

Den efterlängtrade sonen

Den 2 april 1907, föder Eva en son. Både föräldrarnas och Magnus blir oroliga, när den lille insjuknar några veckor senare. Barnadödligheten är fortfarande stor och vaccination eller mediciner mot barnsjukdomar finns ännu inte.

... jag hör att er lelle son inte är kry det var inte roligt men han blir väl bra om Gud vell vi får väl förbida tiden.

Magnus har också nyheter att förtälja.

... di har fått främmat på Södratorp katta har fått en liten fleka på gamle dagar hon feck flekan i onsdag den andra vekan Sälma hon är där nu om dagarna hon får väl vara där till katta blir någolunda bra o Ida har vatt där till Sälma kom det vär en frågan efter Sälma inu hon kom barnmorskan var hos dem hon sade att hon inte feck stiga upp så fort de är barnmorsk i fureby nu katta hon sir bra kryer ut men har inte svept barnet ännu hon har aldri svept något barn i sin tid hon säger att hon aldri vatt glad ved barn men nu är hon så glad vid flekan men det trodde hon inte förut förän hon feck en själf.

Ida frågade katta när barnet skull döpas det blir väl inte fören jag blir bra svarade hon ni har inte sakt vad er lelle pojk heter.

... det är så lesamt för vår snälle Präst är så sjuk så han kommer aldrig till mig mer en sådan präst kommer aldrig till fureby mer.

Eva och Kalle får behålla sin pojke och hans namn blir Nils Gunnar Martin. Tilltalsnamnet blir Gunnar, detsamma som gavs den son som de miste fyra år tidigare.

Katarinas och Johans flicka får namnen Ebba Elisabeth.

Nu går Georg i skolan igen. Han skriver brev till Vera. Skrivstilen är mycket prydlig och stavfelen är få. Man måste förundras över hur fint han hanterar bläckpennan efter sin korta skolgång. Troligen har Georg fått lite hjälp av farfar med formuleringen, för den påminner mycket om Magnus brev:

Älskad Vera jag får i korthet skriva några rader till dig och låta dig veta huru det står till med oss vi har hälsan och mår bra jag önskar att dessa rader måtte träffa eder vid sama goda förmån nu får jag låta eder veta att jag går i skolan om dagarna en järtelig kär helsning till flickorna och även til Mor och far

teknat av Georg Salsström

Adjö för denna gång Skrif snart

Orden "en järtelig" och slutorden "Adjö för denna gång Skrif snart" har den gamle mannen skrivit och på baksidan av papperet har farfar Magnus skrivit en psalm.

Den nya arrendatorsfamiljen i Hjärtaskog gläds åt sitt nya hem. Det är en underbar plats för barn att växa upp på. Runt omkring huset skjuter det upp grupper av pingstliljor i gräset.

Barnen väljer ut var sin 'hobbe', som de kallar för sin egen. De tävlar om vem som har flest blommor. Kalle gräver upp en rabatt vid stugväggen, och Eva köper frön och sår.

Under sensommaren kan familjen glädjas åt reseda, prins Gustafs öga, sömntuta, malva och ringblomma.

Jordbruket i Hjärtaskog och skogsarbetet kräver hästkrafter. En dag lämnar Kalle gården. Han är hemlighetsfull, måste göra ett viktigt ärende och ska vara borta några timmar, säger han.

Sent på eftermiddagen får Eva och barnen se en syn som de aldrig kommer att glömma. Far kommer hem ledande på en kraftig arbetshäst.

Någon gång varje år tar sig Eva och Kalle ledigt för att hälsa på i Sjelfveverket och Nyborg. Då färdas familjen med egen hästskjuts. För Magnus är dessa besök oerhört efterlängtade och de allra viktigaste han får. Visst blir det trångt i den lilla stugan med alla nattgästerna, men barnen tycker bara det är roligt att sova på golvet.

Mellan de sällsynta besöken, blir det genom Evas mors och hennes systrars besök i Hjärtaskog, som Magnus får hälsningar och upplysningar om hur Eva och hennes familj mår.

Däremellan fortsätter breven att vandra. Ungefär varannan månad skriver Magnus, och lika ofta får han svar.

Fastän han säkert är medveten om hur mycket arbete Eva har omkring sig, uppmanar han henne, liksom tidigare, att komma och hälsa på medan han lever:

Jag tror att min lefnads afton är snart till ända kommen mina fötter har svulnat lenge men nu har benen börjat svulna i dag fek Ida ta en simme (snöre) om dät högra benet för knäbandet rakte inte till det är nu öfver åtta år sen mor gick hän hon var åtta år äldre en jag så nu hoppas jag att jag snart får flöttja och legga mig till ro och vila Jag undra om du kommer nu ve messomer om vi lefver Jag har inte haft någon af mina barn tjärare än eder.

Furubyborna har mist sin präst och Frans vandrar långa vägar för att besöka kyrkor, där det finns präster, som predikar Guds ord på det sätt han föredrar.

Den 16 september skriver Magnus till Eva om de bekymmer som upptar hans tankar. Det gäller både kyrkans tjänare och potatisskörden och dessutom uppgifter om vilka som fått lämna jordelivet:

... vid fureby har vi ingen herde nu sen andersen dog han brukade va hos mig två gånger om året, i går var Frans vid Jät och hörde pastor jelmgren för lite sedan var han vid Tävelsås och hörde Jakopsen Hagelbärg han bryr sig inte om fureby församling kan man kalla sådana för själasörjare Ida var i Ramnåsa hos Becksell han kom till mig dädesjö märknasdag han bävade inte för att gå vägen fram och till baka han näkade inte heller för att komma till mig det är lesamt att man inte skall ha en präst i en församling i natt har potatissjolkarna fruset bort här hur det kan va mäd havren det vet vi inte ännu några bref från amereka höres inte af nu är tre gamla pärsoner bortgångna innom Westorps rote som inte kunde få någon prest till sig di hade buet till hagelbärg två da i rad men han svarade att han inte hade mäd furuby församling att göra kan man kalla sådana Herdar di hadde bud efter Ursander till gamla Johanna på stenshult men när han kom var hon död. ... både gamla och onga går all världens väg Osker i Kronegården dog den andra vekan han var omkring 30 år.

Oskar i Kronogården, det var ju han som förlorade alla sina barn i difteri. Nu är hans unga änka alldeles ensam. Inom sju månader har hon mist hela sin familj.

Frans har bestämt sig för att gå och hälsa på i Hjärtaskog. Han vill se den plats, som Eva talar så vackert om. Nog skulle hans far ha velat följa med, men nu är han alltför orkeslös. Åldern tar ut sin rätt. I december ska han fylla 87 år.

Men brev kan han fortfarande skriva. Den här gången är det Karl som är mottagaren. Han har bett Magnus berätta om sitt liv som soldat, och det är en del av det brevet jag tidigare har återgett på sidan 5. Brevet börjar:

Guds Frid Min tjära Carl Isaksson Jag får hjerteligt tacka dig för det ni har gifvet mig velket jag glömde när jag skref sist.

Längre fram skriver han:

... tjäre barn Jag vet att ni har alltid brått mäd edre värdslige bestyr men ta er några minuter frihet att tala mäd eder frälsare ni behöfva alldrig ångra den stunden.

Gården i Hjärtaskog kan föda flera djur, än de som kom med från Snickaretorpet. Kalle köper en ko till. Kvigkalvar blir kor och snart finns, förutom hästen, fem kor, ungdjur, fyra-fem får, en gris och några höns i ladugården.

Barn kommer till världen - en ung man och en ung mor lämnar den

I augusti 1907 får barnen en liten kusin. Kalles syster Jenny föder sitt tredje barn, en dotter som får namnet Ester. Men moderns återhämtning efter förlossningen uteblir. Hon magrar och känner sig orkeslös. Snart måste hon söka läkare och får det tragiska beskedet, levercancer. Jennys mor och brodern August lämnar under hösten Hoaberg och flyttar till Blankadal för att kunna hjälpa den unga familjen.

Mer än två år har gått sen Johan Skön gifte om sig. Då lämnade hans dotter Vendla hemmet och tog plats som piga. Hon lämnade också sin lilla dotter Greta i faderns och styvmoderns vård. Margareta, som hon egentligen heter, är sex och ett halvt år gammal, när hon börjar skolan i januari 1908. Johans nya hustru tycker inte om flickan och anser att hennes mor handlat ansvarslost. Det tycker också Magnus, men han plågas av, att den lilla behandlas illa av den bryska Katarina.

... På Södratorp har di helsan Frans och Ida och Georg di var där i fredags qvell på kaffrapp det var ebbedan di skulle fyra Wendla hon varken skriver eller någonting så Skön han får höra så möcke han behöva men han kan inte kasta ut barnet det är en besynelig menniska hon har hatt god nötta af flekan när hon gått ut i lagon eller var som helst men det är blott för hon inte får några penger för henne men hon behöva inga di har sålt grisa och jökälva han super inte upp Pengerna har inte smakt starkvaror på många år.

Nästan hela helgen den 18 - 19 juli sitter Magnus vid fönstret och tittar ut mot vägen. Han hoppas att Eva ska kunna ta ledigt ett par dagar efter höskörden och komma till honom.

Det är den här tiden, hon har lättast att komma ifrån. Lovisa har gett honom ett litet hopp, och sagt att Mina kanske skulle kunna gå till Hjärtaskog och ta hand om barnen och lagården ett par dar. Det är det han nu hoppas på.

Stundtals kommer Georg och ställer sig bredvid honom. Han förväntar sig att Vera och Elin ska vara med. Ibland travar han iväg bortåt Södratorp för att vara den som först upptäcker främmandet. Men det blir inte så som de båda hoppats. Eva vill inte lämna lillpojken och den övriga familjen. Gunnar är odygdig och måste ständigt passas. Han har lärt sig gå, och sjön ligger så farligt nära. Visst är flickorna duktiga, men lämna över ansvaret till dem vågar hon inte. Det är så mycket som kan hända under ett par dagar och Eva skulle hela tiden oroas över detta.

Hösten 1908 är det dags att börja skolan även för Julia. Liksom Greta i Södratorp fyller hon sju år i juli. Ända sen spädbarnstiden har Julia varit mycket klen och ofta sjuk. Föräldrarna inser att något är fel och reser med henne till Växjö lasarett. Där konstateras att hon har anemi, en blodsjukdom, som hon kommer att ha hela livet. När hösten och skolstarten närmar sig, bestäms att Julia ska få vänta ett år och om möjligt hinna hämta nya krafter.

Denna höst nås Eva åter av ett dödsbud. Hennes bror Kalle, han som hon tog avsked av på säteriet, men som blev den ende av syskonen som emigrerade till Amerika, är död, bara 31 år gammal. Inte heller den här gången känner jag till dödsorsaken.

Den 21 januari 1909 skriver Magnus:

... Jag ser att ni har fått en liten sommer Piga till nu har ni väl Pigor men drängar har ni för lite jag ser du är klen det kan väl inge undra på jag ser äfven att fleckan har varet sjuk. Den lilla sommarpiggen är Ingeborg, men hon kom till världen en vinterdag, den 10 januari. Hela hennes namn blev Elsa Eva Ingeborg.

Magnus skriver vidare:

... Johan Skön och Katrina låter helsa och tacka för helsningen di har helsan hon får väl en liten hon mä när det vatt lite så han får barn på gamla daga.

Den blivande fadern är 53 år. Den 10 mars, fem dagar efter sin 43-årsdag, föder Katarina sonen Axel.

Den 23 mars 1909 lämnar Kalles syster Jenny jordelivet.

Två månader senare skulle hon ha fyllt 35 år. Förutom maken efterlämnar hon tre barn sex, fem och drygt ett år gamla.

När Jenny förstår att hennes liv snart ska ta slut, ber hon svågern och svägerskan, Petter Johan och Gerda Sandell, ta hand om den yngsta och redan före Jennys död får den drygt ettåriga Ester flytta till Hjärtaskog, medan de äldre barnen stannar hos sin far.

Magnus brev är skrivet strax efter påskhelgen.

... jag ser i ditt bref att kallas söster var så sjuk jag undra om hon lever eller hur det är mäd henne jag undra hur det är mäd din gamla svärmoder hon har haft många bekymmer den stackas gumman var snella och helsa henne från mig jag önskar till herran att vi snart får träffas i den eviga glädjen.

Amerikabrev och yste

Äntligen har Magnus fått brev från Amerika.

... jag har fått brev från Amereka di har någorlunda hälsan lotta hon är inte så kryer Augusta och Anna Lovisa di var hemma när Amanda läste i kyrkan men nu är hon borta hon mäd hon hadde skrivet brevet Pojkarna di vell aldri skriva i Amereka där tökte di att det var unligt att jag kunde skriva när jag är så gammal jag skrev 3 brev innan jag feck något lotta hon var lesen för hon inte feck Pojkana till att skriva nu vet jag inte när jag får något brev mer min tid är väl snart förliden.

... om lörda åtteda har jag löfte om ostamjolk jag undra om du kommer till mig mäd ostamjolk det blir den 24 juli.

Stackars gamle Magnus, han försöker förmå Eva att komma till Nyborg. Hur gärna skulle hon inte vilja uppfylla hans önskan. Med stor sorg tvingas hon än en gång göra honom besviken.

oooooooooooooooo

I juli-augusti är det rätt tid för yste. Korna har släppts ut på de skördade klöverfälten. Det kraftiga betet ger mera mjölk. Den får en speciell klöversmak, men det märks inte på ostarna. Ystet kräver planering och bondhustrurna i Hökhult och Hjärtaskog med omnejd har kommit överens om, vilka dagar var och en ska ysta. Tidigt på morgonen samlas de med sina mjölkkrukor hos den som står på tur. De flesta har lyckats få ihop ett par kannor, c:a 5 liter. Vidskepelse och tron på övernaturliga krafter är utbredd och om någon har mer mjölk än väntat, misstänks hon för att kunna trolla.

Alla kvinnorna bjuds på kaffe och dopp, innan de vandrar hem igen med sina tomma krukor. Det går åt mycket mjölk till julosten, 50 - 60 liter. Några mindre ostar bör det också bli. Den sista ostmassan får barnen ta hand om. Var och en får göra en egen liten ost i en kaffekopp. Efter ett par dagar, medan den fortfarande är mjuk och fuktig, äts den med god aptit upp av sin ägare. De större ostarna fordrar noggrann skötsel. De ligger insvepta i handdukar i ostkorgar.

Varje dag byts de fuktiga dukarna ut mot torra och ostarna vänds i korgen. När de efter en tid torkat, läggs de i rågbingen. Det är det bästa skyddet för att de inte ska mögla. Efter någon månad tar man fram en mindre ost, skär skivor ur den och får veta om ystningen har lyckats. Men julosten får inte skäras förrän på julaftonen.

oooooooooooooooo

I januari månad 1910 börjar skolan för storflickorna Elin och Vera, som börjar i femte och sjätte klass. Eva har hela sommaren och hösten haft god hjälp av dem, men nu måste de i första hand sköta sina skolarbeten och läxor.

... Jag ser i ditt brev att du har bara di små hemma det är väl inte möcket jelpe Jag har nu fått brev från Klas han har helsan han arbetar 2 kilometer från Stockholm jag får nu låta eder veta att jag har fått brev från Amereka di har helsan Lotta låter helsa så möcket till dig hon får ingen till att skriva utan Amanda är hemma hon var hem lite ved jul sen geck hon till stan igen Pojkarna di vell inte skriva något.

Magnus är glad över att äntligen kunna förmedla en hälsning till Eva från moster Lotta. Efter tretton år har hon kommit över något av den besvikelse hon kände, när Eva ställde in sin amerikaresa.

Lille Axel i Skönstorp är nu tio månader gammal. Han är full av upptäckariver men har inte lärt sig vad som är farligt.

... Jag får omtala en olöksam händelse som skede på Södratorp deras lelle Pojk skållade sig illa på den ena armen och lite på fötterna hon hadde satt ett fat fläskspa på bordet Pojken var tellreds att nappa tag i fatet och velva det på armen så halva armen blef flådd men di har honom hemma jag har skrevet så illa så ni kan inte läsa det jag feck gå och lägg mig eller hadde jag trelat af stolen och är jag darhender nu så det är jämt förbi mäd mig nu. ... Georg han är mäd åt skogen det hadde varet oturligt i da Skön och Petter har brutet af stockasåget så Georg kom hem efter ett annat trädet hadde snurrat runt men det var en Guds löcka att ingen blef skadad såg det hadde de 2 hemma men det besta geck åt den 15tonde börjas skolan för Georg han fek bref från en söster som bor i Arvika hans föräldra di har fördärvat båda två så det är fattigt det är så många arbetslösa i Stockholm så det är ett stort elände. ... skrif en gång till medan jag lever ni följer mig väl till Graven.

Frans visar stor bitterhet i sitt nästa brev. Han tycker att släktingarna vänder sig ifrån honom. Han vill att de ska förstå, att all den glädje livet kan ge är av ondo. Han har inte lyckats omvända sin svåger Nils Petter. Det har resulterat i att han helt slutat besöka Nyborg. Inte heller systemen Lovisa kommer så ofta.

Varken hon eller hennes döttrar orkar längre ta emot alla klagomål Frans öser över dem. Georg får också ta del av fosterfaderns förmaningar, som han med sitt livliga temperament inte orkar lyssna på. Han dras i stället till gamle farfar.

Nu hoppas Frans på Evas och hennes familjs förståelse och medömkan.

Högaktningsfullt

Eftersom far har skrifvet så vell jag fatta pennen i min olärde hand för att tacka för hälsningarna som vi har bekommet i fars bref var i vi ser att ni är begåfvade med den stora nådegåfvan hällsan allesammans Glöm inte att tackka Gud för hälsans dyra gåfva. Jag har glömt Gud den mästa tiden så nu så ser det ut som Gud velle glömma mig så hade jag inte Guds rena ord som uppehölle mig så vågade jag inte att gå till nådastolen Jesus. Nu så kan jag tala om att både söskon och söskonabarn har fått en stor afsky för Frans Skön inte har jag sitt Lovisa på långa tider och Tilda hon har det bra så hon har inte låtet oss spörja till sig och inte har jag kunnat gå till någon af dem för jag vet inte om jag blir motagen när di alla håller sig tösta

Sälma hon var hemma öfver ett år men det var för simpelt att gå till Nyborg Mina hon är kommen i Paradiset här på jorden så hänna har vi inte sitt sen hon jefte sig

Det måste som grämma mig så är det för jag har sett hur förskräckligt det går för alla som förrackta Gud och hans ord för nå man kan vara ifrån Guds hus i åravis så vet jag enligt Guds ord att Gud vänder sig ifrån oss och till di som jöra dess frukt

Jag för min del så har jag inte något annat än synd och elände att berömma mig af inför Gud Älskade glöm inte att vi är hitkomna för det Himmelska riket och inte för detta lifvet Nu så lider det mot afttonnen och dagen är förliden här ni är i denna jämmerdalen Gud vet om inte detta brefvet är det sista

jag väntar dagligen på bud från åfvan efter om så är ske inte min velja utan din detta syndiga lifvet som äfvers och spörs i tall och skrift det ryser i varje rättänkande själ att höra och se det elände i varden som kunde vara jubel och glädje i Herren jävulen går omkring som ett rytande Läjén och vell sluka var enda själ i di yttersta tiderna som nu är inne enligt Guds egna ord som går i fullbordan Jag får sluta med många skära hälsneger från oss alla vänligen af en ringa hand F G Skön glöm inte Jesus

Nästa brev är lite hoppfullare. Trots att de flesta av syskonbarnen undviker honom, har Frans andra vänner och systerdottern Eva tror han fortfarande på som en trogen vän:

... du ber oss komma till eder i sommer det är omöjligt för oss att komma åt för far han är så dålig så vi kan inte lemna honom ensammen bara en dag men ni som har häst ni kan resa hit vid mesommer det gör er inte någonting för ni får nog någon som står vid kussen ett par timma medan ni hälsa på 90åringen på Nyborg jag har så monga bekanta så om jag skulle gå till alla så ginge det åt ett helt år det är för drytt att gå långa väger när man trätna upp bara vid en mils väg om det blir bana ifrån Attsjö och till lenhåfda då skall jag resa till eder minst två gånger om året Men om vi lefver till Ettesomman så skall Georg och jag resa till Lenhofda en söndag så får vi väl träffas där Men jag vill si eder här först som har egna skuss det aldra angelägnast är att vi laga så att vi få träffas där uppe i de Himmelska ladorna där sjukdom och tröthet och nöd och sorg vardar fjarran från oss.

När änklingen August Vilhelmsson gifter om sig i juni 1910, bjuds farmor Kristina att flytta till Hjärtaskog. August har tidigare under våren flyttat till Stockholm, där han fått arbete som snickare och Erland vårdas ännu på Sankt Sigfrids sjukhus.

Kammaren uppe på vinden görs i ordning till Kristina. Kalle reser en dag till Växjö för att hälsa på sin bror. Han inser då att Erland bara blivit sämre sen han kom till Sankt Sigfrid och erbjuder honom att flytta till Hjärtaskog.

Efter att Kalle skrivit på en förbindelse där han lovar ta ansvar för Erland, blir det så. Kristina får dela kammaren med sin son och familjen blir mer trångbodd, men sommartid flyttar de större barnen upp på den del av vinden som inte är inredd. Där är luftigt och skönt, och barnen älskar sin sommarbostad.

Kalle får nu god hjälp av sin bror med skötseln av jordbruket, och i gengäld får Erland en trygg tillvaro och en liten lön. Så länge hon orkar, hjälper Kristina till i hushållet och med barnens skötsel. Många strumpor och vantar växer fram mellan hennes händer.

På vintrarna arbetar Kalle och Erland i skogen. Med hjälp av häst och oxar drar de ihop timmer och forslar det till Sävsjöströms sågverk. På hösten bygger de en kolmila. Under en tid kräver den passning dygnet runt. Efter några år byter Kalle ut oxarna mot ännu en häst. Skogsarbetet ger kontanter, och de år som följer lever familjen ett ekonomiskt sett tryggt liv på gården.

Till barnens förtjusning bygger Kalle en präktig roddbåt. Nu kan de ro ut ett stycke på sjön, när de ska fiska och behöver inte bara hålla sig på stranden. Sommartid har Eva fullt upp med arbete utomhus, med höbärgning och rensning av potatisland, kålrötter, rovor och morötter. Under hösten ska allt skördas.

Barnen får också hjälpa till med att passa småsyskon och med det övriga arbetet. De får lära sig sköta djuren och att mjölka. Under vintern måste man se om klädförrådet. Eva spinner, stickar och väver. Och hon lär sina döttrar dessa konster. I hennes vävstol växer fram bomullstyger till sommarklänningar och ylletyger till byxor, kappor och jackor. Under några dagar varje år får man ett efterlängtat besök. En sömmerska kommer till gården, och under hennes skickliga händer förvandlas tygerna till kläder åt hela familjen.

Från år 1910 finns bara två brev skrivna av Magnus Skön. Kanske har han skrivit flera, fast de kommit bort. I detta brev lägger han ner en enkrona och ber Eva köpa frimärken åt honom.

... om ni vell secka mig frimärke för kronan det ser jag aldra helst vi skriver möcke på Nyborg i går skrev Georg åt mig till Konungen han skriver bra nu jag får skriva vart år om jag skall få något i den kassan och så har han fått sin Mammans fottegrafi så han har skrivet tre bref på 2 dagar och Frans han skriver till sina Venner så här går åt många frimärke var vecka dem kan ni lägga i ett bref di väger ingenting.

Med döden i åtanke medan livet går vidare

1911 på årets första dag och på Karls fyrtiotreårsdag, begåvas familjen med ännu en dotter. Hennes namn blir Ester Jenny Maria. De två första får hon efter sin lilla kusin i granngården och hennes döda mamma. Tilltalsnamnet blir Ester.

Eftersom gårdsarrendet i Hjärtaskog betalas i kontanter och inte i dagsverken, innebär det att Kalle kan planera sin arbetsdag som han vill. Under vintern, när inte själva jordbruket kräver så mycket av honom, blir det, som tidigare nämnts, timmerkörning och kolning. Men Sävsjö skogar är vidsträckta och många skogsarbetare har sin försörjning här. Kalle har en skyldighet gentemot gårdens ägare inskriven i arrendekontraktet. Han ska upplåta husrum till ett par eller tre skogshuggare under vintern. Det är vanligtvis helt unga män utan egna familjer. De inkvarteras i det mindre rummet i nedervåningen. Där får de själva laga sin mat i den öppna spisen.

Familjen, som nu består av nio personer, får samsas i ett rum och kök. Möblemanget består till största delen av sängar, trots att barnen ligger två eller flera i varje.

I kammaren på övervåningen bor Karls mor och Erland. Resten av övervåningen används som förråd och barnens sovrum under sommaren.

Magnus har nu fyllt 90 år. Han har förberett sin hädanfärd. Han skriver till Eva och berättar:
... jag kan tala om att Sedergren har jort min vilokammare nu så hon är till ress den kostade 12 kronor han feck lov ha torra bräder i fall hon blir ståendes en tid det vet Gud allena och inte jag men jag tror att ni kommer väl hit och följer mig till graven jag töcker att tiden kan bli så långer jag töcker den skulle länge sedan varet inne men Herren har inte ännu fått mig som han vell ha mig.

... just som jag nu skriver detta brev kom Möllan vid södreqvarn hem mäd min vilokammare det kostade 1 krona så hon kostar 13 kronor men ni kan alri tro så vaker den är jag bestelde den för jag velle si den medan jag levde och det feck jag också ja Gud gifer mig ro i min lele kammare jag hoppas mäd Jesu jelp och stora nåd att få ro hos min käre Frälsare för min fattiga själ i Himmelen ja Herre Jesu hjelp alla som behöva jelp.

oooooooooooo

Vid midsommar tar Eva och Kalle sina yngsta barn med till Nyborg. Nu kan de lämna hemmet ett par dagar, eftersom de har så god hjälp av Karls mor och bror och av de äldre flickorna, som får stanna hemma. Magnus njuter av att se Evas små barn. Det är dock ett par saker som oroar honom. Lilla Ingeborg, som är två och ett halvt år gammal, har så trög mage. Och så är det detta att Kalle inte står ut med Frans predikningar. Kalle kan inte lämna Frans oemotsagd. Det blir häftiga dispyter dem emellan.

När det är dags för hemresa, får Eva ett litet minne med sig hem, en bön som Magnus skrivit ett par veckor tidigare:

En liten bön till min käre Frälsare

Jag tackar dig Herre Jesus att du har givet mig så många nådedagar här på jorden jag tackar dig Gud att du ännu givet mig den nåden att jag ännu kan taga pennan i min darrande hand det är en stor nåd

Jag tackar dig Gud min käre Himmelske Fader att du haver låtet mig leva till den dagen då jag kan få se mitt lella vilorum nu beder jag dig min käre himmelske fader att du låter min usla kropp få vila i ro till du kommer och veker mig upp Låt nu min käre Frälsare min fattiga själ få vila i ro hos dig ja detta beder jag av innersta jërta min käre Herre och frälsare jag släpper dig icke förr än du välsignar mig ja kom snart mäd din välsignelse Min Herre Jesus Amen

M Skön

Attsjö den 6 juni 1911

Ett Menne Från Morfar

Upplivad av sommarvärmen - eller möjligen av det kära besöket, skriver Magnus ett långt brev bara några dagar senare. Han anar att sonen Frans ständiga "disponterande" är orsak till att flera av hans barnbarn sällan besöker honom:

Ömt älskade barn

Gud hjelpe oss alla jag måste skriva några rader till eder jag undra så mycket huru det är mäd den lella flekan jag kom att titta i puttan när jag kom ut det var förskräkligt vad hon hade faret illa det stackas barnet även undra jag huru hemresan geck jag kan tala om att vi har så vackert rägnväder i dag Herren har ännu inte öfvergivet oss men de äro väl få som tacka honom därför käre barn bli inte onda på oss för fransas disponerande skull så att ni inte vell komma till mig om jag skulle leva men jag tenker att Eva känner fransas dispiskoner jag får tiga många gånger om jag har aldri så rätt det har jag för jag geck här och trälade han har inte behövt skatta mer än 12 kronor om året så länge jag lever i 10 år hade Ida 9 kr om året då hadde inte han mer än 3 kr att lägga

Ida hon är möket snell mot mig Gud i hemmelen löna henne där för velket jag tror att han gör nu har hon att göra mäd Potaterna frans och Georg di är åt skogen och hugger kolved Ida hon velle järna gå till eder en gång i sommer och si edert nya stelle om vi lever velket jag inte är mot på men båda vell jag inte gå in på för va ensam det kan jag inte dagen efter ni var hemkörda blev jag sjuk och hela natten så hadde jag ingen ro men nu är jag uppe igen och setter här och Preta mäd pennen

en kär helsning till eder gamla farmor Jag önska af hela mett järta att snart få träffas i den hemelska Glädjen men vi måste legga bort alt värsligt men det är det svåraste av alt när man blir Gammal då är Satan framme och då försöker han mäd tusende konster att få menniskan på fall mäd Jesu jälp måste vi strida natt och dag detta får jag ärfara mäd Jesu jälp måste han vika det går inte mäd egena krafter.

... Eva lella Glöm inte att bedja varken när du legger dig eller stiger upp bed för dig skälv bed för din make bed för dina små barn bed för din Gamle morfar som går här vid gravens brädd tänk inte som många andra det är långt innan jag blir så gamel som gamle morfar. ... jag kommer väl ihåg när mor var i sina onge dagar hon bad både för mig och för sina barn men jag hadde då min glädje i värden

... jag har haft den glädjen att emotaga I brev från Amereka di har alla helsan lottes sonhustru hon är så sneller och skriver åt henne nu har hon sjekat hit sin lella flecka hon är I år och 8 måna hon är så vacker och fet och stor hon likna bra möcke din lella som var här.

Fastän det bara var ett fotografi, och inte sin lella flecka som Lottas sonhustru skickat till Magnus, gläds han över det och inte minst över flickans likhet med Evas egen dotter.

Frans lider av samvetskval efter drabbningarna med Eva och Karl och vill försöka ställa allt till rätta. Men inte ger han sig så lätt, och visst är det en ny 'predikan' han sänder dem? Högaktningsfult Välkomna ännu en gång till antingen vi lefver eller dör lefver vi i finenskap till varandra så bör vi så Möke oftare komma till sammans så vi får lära förstå varandra jag vet nog att det inte är Eder emot att jag går till eder men när jag öppet hör att det är bara för fars skuld ni kommer så svider det i mitt skuka bröst för jag vet på mitt samvete ingen

orsak att Ni bär fienskap till Mig jag blef glad när jag fick si Eder Men om jag hade vist om att Ni kom så hade vi väl lagat så vi hade kunat taga Emot Eder lit Bättre. Men jag önskar af hela mett Hjarta att Herren finge öppna våra Blinda ögon här i Nådetiden så försmår vi inte vår fattiga Nästa om vi aldrig har sett varandra för.

Men så länge som varden är oss skärrast så hata vi alla som vell vandra på sanningsväg den som vardens vän vell vara han är Guds fiende det säger Jesus i sitt ord

... Älskade Barn små och stora alla liger Mig lika på Hjarttat tänk På Gud i Eder ondom han älska alla som vill Jesus rätt Åkalla

om vera finge Gå hit En gång i sämmer så skulle vi följa hänne till lenhåfda En söndasMorgon När hon Går hem.

... jag höll Efva som Min söstar När hon växste upp här så kan Ni tänkk Eder att det svider i det sårade hjarttat.

vänligen af en fattig syndare

F G Skön

Berta börjar skolan

I Lenhovdas skolor undervisas årskurserna 1-3 under hösten och 4-6 under våren.

Under höstterminen 1911 ska Julia gå i tredje klass. Det innebär, att när Berta ska börja skolan nästa höst, kommer hon att helt ensam få traska den ett par kilometer långa vägen genom tät skog till Hökhult. Därför bestäms, att hon ska få börja redan denna höst, för att få sällskap av Julia under sitt första skolår. Berta har nyss fyllt sex år, men hon är en vaken och pigg tös, så det ska nog gå bra, tror föräldrarna.

Det blir dock inte riktigt som man tänkt, även om Berta klarar skolarbetet med glans.

Julia är ofta sjuk, och många dagar måste hon stanna hemma i sängen.

Under vägen till skolan får Berta ibland sällskap av ett par pojkar, som gör allt för att skrämma henne. De hotar med troll och spöken. Sådana varelser känner Berta till från jultidningarna som hon och hennes syskon brukar få.

Hon ser underliga figurer överallt bakom träd och buskar. En tidig morgon möter hon en ovanligt ful och illa klädd gubbe. Julia är med den här gången och hon vet vem han är, men det lugnar inte Berta.

"Ett troll, ett troll", ropar hon och springer och gömmer sig bakom en buske.

Julförberedelser och julfirande

De båda aplarna nere vid sjön bär frukt av två olika slag. På det ena trädet växer sommarfrukt. Den kalasar barnen på under sensommaren. Ibland kokas det också äppelkräm.

Det andra trädet bär vinterfrukt. En höst är det ovanligt mycket äpplen och Eva och Kalle samlar äpplena i en säck. Utan att barnen vet om det, gömmer de frukten under höet uppe på höskullen, eller rännet, som man säger i Småland. Barnen känner nog att det luktar ovanligt gott från höet men upptäcker aldrig äpplena.

Vid jultid säger Kalle en dag: - *Om vi skulle hämta det där vi har på rännet, om inte de tvåbenta råttorna har varit och tagit det?*

Det blir stor förtjusning, när den gömda skatten kommer fram. Aldrig någonsin har barnen ätit så god frukt som denna.

Under sommaren köper Kalle en liten spädgris. Lagom till jul är den slaktfärdig. Nu blir det julmat. Eva stoppar korv, kokar sylta, gör blodpudding och leverkaka. På julbordet finns också skinka, revbensspjäll, fläskkorv och köttbullar.

Men det är inte bara den egna familjen som får ta del av julmaten. Ägaren till Sävsjö säteri har upplåtit en gammal bondgårdsbyggning i Singelstorp som fattigstuga till de av säteriets tidigare torpare, som saknar annan bostad.

Sin mat får de själva skaffa genom att 'gå på rote' och det är böndernas skyldighet att dela med sig till dem, när de hälsar på.

På gården odlas havre, råg och korn, för familjens och husdjurens behov. Kalle far till kvarnen i Sävsjöström för att få säden mald. Men det finaste mjölet, rågsikten, bereds vid kvarnen i Forsa. Till jul ska det också bakas, först och främst jullimporna, vörtbrödet. Detta bröd är mycket saftigt och gott och dessutom hållbart. Förvarade i rågbingen, liksom osten, håller det sig ännu bättre. Till var och en i familjen bakas en liten jullimpa till julhögen. Det bakas också vetebröd och småbröd. Vete odlas inte i Hjärtaskog. Det mjölet får man köpa. Eva bakar eklöv, kransar, mandelmusslor och pepparkakor. Dessa kakor finns också i julhögarna.

På julaftonens förmiddag är det stor aktivitet på gården. Stugan är julstädad och fin med rena dukar på borden och nya trasmattor på de skurade golven. Kalle bär in julgranen. Den blir klädd med ljus, flaggor, karameller och glänsande pumlor. Barnen bär in ved för hela helgens behov. När Eva är klar med morgonsysslorna i ladugården, sätter hon en stor vattenkittel på köksspisen. Det är dags för julbadet. Alla barnen får i tur och ordning kliva ner i den stora träbaljan, som placerats på köksgolvet. Efter badet kläs de i sina helgdagskläder.

Djuren i ladugården har utfodrats med lite extra godsaker. Hästarna har fått bröd och några sockerbitar. Ute på gården har Kalle hängt upp några havrekärvar i träden, för att också småfåglarna ska känna att det är jul.

Mitt på dagen är det dags för dopp i grytan. Skivor av vörtbrödet doppas i skinkspad och äts tillsammans med fläskkorv och revbensspjäll. Efter måltiden får alla barnen var sin jultidning att fördriva resten av dagen med. Det är Tomtar och troll, Sagoprinsessan, Lill-Nisse, Flickornas julbok med flera. Några andra julklappar förekommer inte, men alla är nöjda. De äldre flickorna får läsa för sina småsyskon, innan de kan ägna sig åt sina egna tidningar. Under eftermiddagen kokas det kaffe och julhögarna avsmakas.

När Eva och Kalle har skött om djuren på kvällen, tänds ljusen i granen och familjen samlas runt julbordet. Nu bjuds det lutfisk med senapssås, skinka och risgrynsgröt.

Efter måltiden sjunger alla med i ”Var hälsad sköna morgonstund” och ”Stilla natt” innan Eva läser julevangeliet.

Därefter är det hög tid att komma i säng. Julbordet dukas inte av, utan maten som blivit över lämnas. Detta är en mycket gammal sed, som lever kvar sen den tid då man trodde att de avlidna släktingarnas andar skulle komma tillbaka under julnatten och då ska julbordets läckerheter finnas också för dem. Farmor Kristina håller fortfarande fast vid den tron. Ljusen släcks men fotogenlampan får lysa denna natt. Barnen har svårt att somna genast efter en händelserik och spännande dag.

De äldre flickorna ska tillsammans med far och farmor fira julotta i Lenhovda kyrka. Resan görs med häst och släde, eftersom det är vinterföre. De ger sig iväg tidigt och hästen travar med god fart den knappa milen till Lenhovda. Klockan fem börjar ottan. Kristina är rädd att de ska komma för tidigt. Att man ska störa ’döingarnas’ otta som hålls före de levandes. Vera och Elin lyssnar med skräck på farmors prat. Under hela ottan kan de inte släppa tanken på vad som har förekommit i kyrkan under natten.

Flera slädskjutsar har kommit från Hökhult, Hjärtaskog och Skäraskog till ottan denna juldagsmorgon. På hemvägen blir det kappkörning och hästarna får visa vad de går för. Den bonde som är först hemma efter julottan kommer också att först ha skörden under tak nästa år. Den tron håller man också fast vid.

De sista åren med de sista breven

Det är länge sedan Magnus hörde av Eva. Han har inte fått svar på sitt sista brev och när han nu skriver, i januari 1912, kan han inte låta bli att vara lite spefullt. Kanske hon tror:

... att jag är förgämlig så jag inte kan läsa något brev.

... det är verre mäd Frans han har varet sjuk en långer tid. han har varet hos lasarätsdockton han ordenerade det kostade 12 kronor mäd docktons besvär men om det kan jelpa det vet ju ingen han sade att det hade börjat fräta på longorna då blir det longsot han skulle komma till sannatorjum det kan han inte det är födyrt Ida stackan har 2 gubba som leger om dagarna.

... i dag som är den 23 skall hon in mäd Georg till dockton han tro att han har samma sjukdom han mä det är tredje gången han söker dockton men jag kan inte förstå någon sjukdom på han ... han är så yr han har lite hosta men jag har haft hosta i många år men inte sökt Läkare ändå men barnhuset får betalatt det blir en dyr Pojk till sist.

Knappt en månad senare, den 19 februari, skriver Magnus igen. Nu har han fått brev från Eva. Hon har berättat om sin oro för Julia, som är så klen och ofta sjuk.

Magnus försöker trösta på sitt eget sätt.

... det vore best för henne att vår herre toge henne till sig och hon sluppe denna onda värden jag har några barn före mig hos Gud men på jorden har jag så många så jag kan dem inte räkna jag har barn och barnabarn samt barnabarns barn jag har nu förlorat räkningen.

Idas sväger Frank i Herråkra har hastigt dött.

... vad som anbeträff mäd Frank så tror jag att han kom lökligt hän han läste Guds ord mäd en sådan vördnad.

... när han kom till Nyborg velle han läsa en Predikan det är väl sellan eller aldri som det händer men om nogon tidning leger till handes då blir di inte sena att si vad där står det är så roligt men Guds ord frågas inte äfter.

... jag undra om ni har sport till Lovisa hon har fallet kull och slaget sig i den ena armen så hon har inte kunat mjölka hele ventren hon har Piga hele ventren även har jag hört att di skall flötta nu till södra åreda.

Nästa brev är daterat den 8 maj. Magnus meddelar att Frans är lite bättre och ”kan uträtta lite”. Även Lovisa är nu bra i sin arm. Hon och Nils Petter har lämnat Sjelfveverket och flyttat till Södra Åreda i Hemmesjö socken.

Om Lovisa skriver han vidare:

... jag tenker att hon kommer väl till fureby kyrka mä det första då får jag väl spörja henne nu bor di vid stora vägen di har inte längre till fureby en till Hemsjö sådan väg har di aldri haft di har äfven löfte att åka till kyrkan här.

... du säger i ditt brev att det är 16 år sen mor dog dät var mellan den 8tonde och 9de eller som i natt hon kämpade mäd döden hon bad Gud om jelp i sista andetaget.

Magnus var en gång mycket bitter och besviken på sin sondotter Vendla. Han ansåg att hon var både lat och ansvarslös, när hon lämnade sin lilla Greta i sin fars och styvmors vård. Nu har han glömt hennes brister och tänker ge henne en gåva. Vendla och hennes farfar har en liten hemlighet, som inte styvmodern känner till.

... jag har skrivet till Vendla Skön jag har ett nytt steketecke som jag stekade när hon var hemma jag vell att hon hämtar det katta vet inte om det.

Som skräddare hade Magnus fått lära sig att tillverka sängtäcken, som vanligen kallades sticketäcken. Själva arbetet benämndes "sticka täcken" eftersom man stack en lång nål från sida till sida genom materialet av över- och undertyg för att fästa stoppningen.

Själv har jag minne av lumpsamlare som gick från gård till gård för att köpa upp ”lump”, det vill säga uttjänta kläder och andra textilier som man ville bli av med och kunde få en liten slant för.

Lumpsamlaren sålde lumpen till fabriker, där den behandlades mellan valsar. Bomullskläder blev valsull, som användes som stoppning i täcken, kuddar och madrasser, medan det av ylle ibland tillverkades filter. För yllelump kunde man i stället för pengar välja en filt som ersättning.

Den 23 juli skriver Magnus ett kort brev som här återges i sin helhet.

Nyborg den 23 juli 1912

*Min älskade dotterdotter jag vell nu för sista gången skriva ett par rader till dig och låtta dig veta att jag är ganska svag jag undra om du vell gå till mig inna jag slutar min vandring på denna usla jorden jag har fått en sådan farlig hosta så hon velket ögonblick som helst qvever håll i mig venta inte mäd att gå om jag skall få tala mäd dig det är en lång väg men du kan väl få vila över natten du må tro att jag plågar mig möcket mäd att skriva denna gång om du inte kommer så fort som ske kan så blir jag lessen det må du tro jag orkar inte skriva mer utan önska dig och din make och dina barn Herrans stora nåd och välsignelse
Adjö mäd eder mina älskade*

Amen i Jesu namn

Helsa den gamla att hon tänker på sin hedanfärd dett är hög tid om hon inte har jort det gud välsigne dig gamle ven   M Skön

Magnus bön uppfylldes. Eva och Kalle kom redan helgen därpå. Det är knappast troligt att de hunnit få brevet. Men längre än till middagstid på söndagen kan de inte stanna, de måste hem till rågen, som nu är mogen.

Senare denna eftermiddag får Magnus ett annat kärt besök. Det är Furubys nye kyrkoherde, som hälsar på sin gamle församlingsbo.

I sina brev nämner Magnus ofta sina svärdöttrar och berömmar Ida, som är både duktig och snäll. Katarina har han däremot svårt att fördra och han döljer det inte. Magnus tycker om den nye prästen, men sonhustrun Katarina delar inte hans åsikt. Nu tycker han att det är förargligt att Katarina öppet visar detta.

... jag är lesen för katta Skön begaba vår snelle Präst hon spika upp kongörlse på lestolpa (grindstolpar) och ber dem vara välkomna till Karl Sjögrens i qvell det hadde hon jort i söndas qvell och satt namn in under så Paston fek läsa det när han reste förbi hon går aldri till kyrkan men ändå är hon Guds barn hon går någon gång när hagelbärg är här för han är nylärare.

År 1913 går Magnus Skön in i sitt 93:e levnadsår. I början av det nya året drabbas den gamle av slaganfall, som man numera benämner stroke. Eva har troligen fått veta, men efter några dagar vill han själv meddela henne vad som hänt. Han har glömt att ett nytt år har inletts. Med stor svårighet börjar han ett brev:

Nyborg den 14/1 1912 älskade dotter dotter Jag skall besvara det tjära brev som jag bekom härom dagen....

Sen orkar han inte mer. Han kan inte längre följa linjerna på brevpapperet. Det är svårt att tyda de spretiga bokstäverna. Även om Magnus ibland har låtit kritisk, när han nämnt den livlige Georg, får man uppfattningen att pojken har större förtroende för den gamle än för sin fosterfar. Det blir med tolvåringens hjälp han fortsätter brevet:

... jag får nu omtala att jag har haft ett slaganfall så jag kan inte skriva nu.

... Ida och Frans och Georg låter hällsa så mycket Georg han går och läser för prästen franse han går i skogen och hugger timmer det har kommit lite snö nu.

... tusen kära hälsningar från oss alla till eder och barnen.

Magnus vill visa hur slaganfallet påverkat skrivförmågan och fattar än en gång pennan:

... kanske den sista Gud vet det adjö mina älskade barn jag vell nu blott visa eder hur jag skriver nu.

oooooooooooooooo

Den 25 mars detta år kommer ännu en flicka till världen. Gerda Nina Gunvor blir den sjunde dotterns namn och Gunvor kallas hon.

Vera går, liksom Georg, och "läser för prästen" denna vinter. En svår influensaepidemi har härjat och Vera har fått den kraftigare än de flesta och hon tycks inte återhämta sig. Lederna svullnar och hon har värk. När hon inte blir bättre, kontaktas läkare. Beskedet är dystert, Veras sjukdom har lett till kronisk ledgångsreumatism. För att lindra värken ordineras hon salicylsyrepreparat, någon annan medicin och lindring finns ännu inte.

Eva och Kalle är mycket oroliga för sin äldsta dotter. Men vid konfirmationen under pingst i Lenhovda kyrka kan både Vera, föräldrarna och de flesta av hennes syskon vara med.

Det allra sista brevet

(Jag har någorlunda lyckats tyda det, men dateringen är jag inte helt säker på.)

Nyborg den 19/7 1913

*Mina älskade Gud välsigne eder Jag har i dag tagit mig för att skriva några rader till eder för att låta veta huru det står till för min del så är det klen Jag får för det mästa hålla mig vid sengen Jag kan inte gå ut utan di får leda in mig Jag hoppas att min tid är snart förbi Frans och Ida di är som vanligt Georg han stodera till Prest (konfirmationsläser) nu han är kry men han är för fattier katta hon legger sjuk hon har legget hele sommarn i går va Tilda i Brettatorp och tvättade han (Johan) har både slått och refsat i dag är Georg hos Presten men jag tror inte att det blir någon Prest av honom han har gott ved att läsa men han vell inte läsa... (därefer följer 4-5 oläsliga ord innan brevet avslutas) jag får väl sluta jag orkar inte setta längre Gud välsigne er
M Skön*

Katarina Skön har legat sjuk hela sommaren, berättar Magnus. Lungsot, eller tuberkulos, som vi nu benämner den sjukdom som vid denna tid skördade så många liv, tog också hennes. Den 31 oktober dör Johan Sköns 47-åriga hustru. Ebba och Axel, sex och fyra år gamla, är moderlösa och Johan är åter igen änkeman. Det blir Johan Sköns dotterdotter tolvåriga Greta, som tar ansvar för husmorssysslorna i Skönstorp.

Magnus Skön får uppleva ännu en vinter och sin 93:e födelsedag. Han är mycket svag och numera ständigt sängliggande. Några flera brev orkar han inte skriva. Ända till slutet vårdas han av Ida, sonhustrun, om vilken han alltid bara haft gott att säga.

Magnus Nilsson Skön, född i Söraby som Magnus Nilsson Rök, slutar sitt jordeliv den 13 mars 1914 i en ålder av 93 år 3 månader och 12 dagar.

Äntligen får han lägga sig till ro i sin *"lille vilokammare"*.

*Stilla komme och välkomna vare dagens slut och lön.
Stilla må i Gud jag somna från min sista aftonbön,
vilken, när den här avbrytes, i en himmelsk lovsång bytes.*

*Stilla ock mitt stoft må gömmas i den tysta jordens famn.
Må det rum av världen glömmas, där jag vilar utan namn.
Rum och namn väl Herren känner, då han ropar sina vänner.*

Med dessa verser, avslutade den gamle Magnus varje kväll sin aftonbön. De är hämtade ur en psalm skriven av Johan Olov Wallin. Något omarbetad finns den med även i 1986 års utgåva av Den Svenska Psalmboken och har där fått nummer 519 verserna 4 och 5.

Femton år innan Magnus Skön lämnade denna värld, lovade han sin älskade dotterdotter att han skulle skriva till henne så länge han kunde *"hålla i Pennen"*.

Det löftet höll han också, men de sista månaderna i livet hade han mist den förmågan.